

149

De blivende arbejdsmigranter

Polakker og rumænere på det danske arbejdsmarked

Jonas Felbo-Kolding

Februar 2016

ISBN 978-87-93320-07-9

Forskningscenter for
Arbejdsmarkeds- og
Organisationsstudier

Sociologisk Institut
Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 5
1014 København K
Tlf: 35323299
Fax: 35323940
faos@sociology.ku.dk
www.faos.dk

Indholdsfortegnelse

1. Forord.....	3
2. Polakker og rumænere på det danske arbejdsmarked	4
3. Projektets datagrundlag – survey- og registerdata koblet på individniveau	5
3.1 Blivende arbejdsmigranter	6
3.2 Survey.....	6
4. Omfanget af arbejdsmigration fra Øst- og Centraleuropa	7
4.1 Stort fokus på midlertidig migration	10
5. Hvem er de blivende arbejdsmigranter – analyse af surveydata 12	
5.1 De blivende arbejdsmigranter er relativt veluddannede – dog store forskelle mellem polakker og rumænere	13
5.2 Få blivende arbejdsmigranter flytter fra arbejdsløshed	15
5.3 Erhvervs erfaring	17
5.4 Nye oplevelser, bedre liv i Danmark og flere penge – derfor flyttede de blivende arbejdsmigranter til Danmark	22
5.5 Størstedelen havde aldrig været i Danmark, samtidig forventede størstedelen at blive mere end fem år	25
5.6 De blivende arbejdsmigranter vurdering af deres nuværende job	27
5.7 Over halvdelen af de blivende arbejdsmigranter var sikret et job forud for flytning	31
5.8 De blivende arbejdsmigranter er kommet for at blive	34
6. Sammenfatning.....	36
7. Appendiks A.....	41
7.1 Afgræsning af gruppen af blivende arbejdsmigranter	41
7.2 Survey til en svært tilgængelig gruppe	44
7.3 Indsamlingen af surveydata.....	45
7.4 Survey – et forsøg på at indfange det, som ikke findes i officielle registre	47
8 Referencer.....	48

1. Forord

Dette notat er del af ph.d.-projektet ”Sociale netværks betydning for øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranternes integration” på Forskningscenter for Arbejdsmarkeds- og Organisationsstudier (FAOS) på Sociologisk Institut ved Københavns Universitet. Projektet er delvist finansieret af midler fra Beskæftigelsesministeriets pulje til udredning og forskning og udføres af ph.d.-stipendiat Jonas Felbo-Kolding i perioden 2014-2017. En følgegruppe med deltagelse af repræsentanter fra FAOS, Beskæftigelsesministeriet og arbejdsmarkedets parter følger projektet. Følgegruppen består af projektansvarlig og vejleder Søren Kaj Andersen (FAOS), Cathrine M. Gruno (Beskæftigelsesministeriet), Erik Nielsen (LO) og Christiane Mißelbeck-Winberg (DA).

Nærværende notat er første del af to i det samlede ph.d.-projekt. De to dele afspejler i vid udstrækning projektets datamateriale. Dette første delnotat fokuserer på data fra en gennemført survey, der omhandler migranternes baggrund og deres egen vurderinger, motiver og oplevelser på det danske arbejdsmarked. Det senere følgende andet delnotat vil med udgangspunkt i koblingen mellem register- og surveydata analysere arbejdsmigranternes integration på det danske arbejdsmarked over tid, og ikke mindst hvilke faktorer, der har betydning for integrationen. De surveydata, som præsenteres i første delnotat, vil i vid udstrækning blive brugt i de efterfølgende analyser af øst- og centraleuropæernes integration på arbejdsmarkedet i andet delnotat. Udover de to delnotater, der publiceres som selvstændige forskningsnotater, publiceres det endelige ph.d.-projekt i form af videnskabelige artikler.

København

Februar 2016

Jonas Felbo-Kolding

2. Polakker og rumænere på det danske arbejdsmarked

Siden udvidelserne af EU mod Øst- og Centraleuropa i 2004 og 2007, hvor Polen, Estland, Letland, Litauen, Slovenien, Slovakiet, Tjekkiet, Ungarn, Rumænien og Bulgarien (også kendt som EU10-landene¹) blev medlemmer, er omfanget af arbejdsmigranter i EU steget kraftigt, og i løbet af 2014 var mere end 90.000 EU-borgere fra Øst- og Centraleuropa beskæftiget på det danske arbejdsmarked (Jobindsats.dk²). Dermed er der på trods af den økonomiske krise i årene efter 2008 tale om næsten en fordobling i antallet af beskæftigede fra Øst- og Centraleuropa i perioden fra 2008 til 2014.

Mens der i længere perioder har været stort fokus på de arbejdsmigranter, som kun bliver i Danmark i en begrænset periode, har det faktum, at en stadigt voksende gruppe af *blivende* arbejdsmigranter siden 2004 har valgt at bosætte sig i Danmark været mere overset. Blivende arbejdsmigranter defineres i notatet som arbejdsmigranter, som har bopæl i Danmark og som har fået udstedt deres danske CPR-nummer for mere end tre år siden på tidspunktet for undersøgelsen (marts 2015). Notatets fokus på de blivende arbejdsmigranter skal ses i lyset af, at der fra 2008 og frem til i dag er sket mere end en trettendobling af antallet af blivende central- og østeuropæere på det danske arbejdsmarked. I 2008 var 2.830 af de central- og østeuropæere, som var kommet efter den første EU-udvidelse i 2004, flyttet til Danmark for mere end tre år siden. Det tal var i 2014 steget til 37.353. Samtidig er det værd at bemærke, at gruppen af blivende central- og østeuropæiske arbejdsmigranter er steget hvert eneste år siden 2008 på trods af den generelle økonomiske krise. Det skal ses i forhold til, at antallet af midlertidige øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter i samme periode faldt. Den forskellige udvikling for de to grupper har betydet, at mens gruppen af blivende migranter ifølge Jobindsats.dk i 2008 udgjorde ca. 7 % af de beskæftigede migranter fra disse lande, var det tal i 2014 steget til 43 %. Det er denne udvikling, der motiverer ph.d.-projektet 'Sociale netværks betydning for øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranternes integration'. Ambitionen med projektet er at give et unikt og nuanceret billede af gruppen af blivende øst- og centraleuropæeres integration – eller manglende integration – på det danske arbejdsmarked. Projektet vil yderligere give viden om, hvad der ligger forud for arbejdsmigranternes ophold i Danmark, samtidig med at det vil kunne være med til at uddybe, hvilke muligheder og barrierer, de har oplevet i forhold til deres integration på arbejdsmarkedet, efter de er kommet til Danmark.

Notatet starter med en kort præsentation af datagrundlaget samt en beskrivelse af gruppen af blivende arbejdsmigranter på det danske arbejdsmarked på baggrund af registerdata. Den resterende del af notatet tager udgangspunkt i en

¹ Siden 1. juli 2013 har også Kroatien været medlem af EU. Kroatien er dog ikke inkluderet i nærværende notat, da det pga. den korte periode endnu ikke giver meget mening at undersøge spørgsmålet om kroatisk arbejdsmigranternes integration på det danske arbejdsmarked.

² Tallene fra jobindsats.dk i notatet er, medmindre andet eksplicit er angivet, trukket i august 2015. Da der er tale om et såkaldt 'levende' register, hvor tallene løbende opdateres i forlængelse af efterindberetninger, kan tallene ændre sig over tid. Det er derfor ikke nødvendigvis muligt at genfinde de præcise tal i jobindsats.dk i dag.

prioritering af temaer, som står centralt i surveydata. Blandt de udvalgte temaer i første delnotat er arbejdsmigranternes baggrund forud for, at de bosætter sig i Danmark, både hvad angår deres erhvervs erfaring og uddannelse og deres beskæftigelsessituation umiddelbart før bosættelsen. Herudover er fokus på deres motivation for at bosætte sig i Danmark, deres forventninger til opholdet i Danmark ved flytningen, og hvordan de ser deres fremtidige ophold i dag. Endeligt er fokus rettet mod, hvordan arbejdsmigranterne selv vurderer deres arbejdsmarkedstilknøytning i Danmark, herunder deres vurdering af deres nuværende job. Det overordnede spørgsmål i projektet om sociale netværks betydning for arbejdsmigranternes integration på arbejdsmarkedet bliver til gengæld gemt til andet delnotat, hvor survey- og registerdata bliver koblet sammen, og hvor det dermed bliver muligt nærmere at undersøge sociale netværks betydning i forhold til den faktiske integration på arbejdsmarkedet. Betydningen af sociale netværk bliver derfor i nærværende notat kun inddraget enkelte gange, hvor det er relevant.

3. Projektets datagrundlag – survey- og registerdata koblet på individniveau

Notatet hviler udover data fra offentligt tilgængelige registre på en survey med svar fra mere end 1.778 blivende arbejdsmigranter fra henholdsvis Polen og Rumænien, som er bosat i Danmark, og som har været her minimum i tre år. I andet delnotat kobles surveydata vha. CPR-numre sammen med den registerbaserede del, som tager udgangspunkt i data fra bl.a. Dream- og eIndkomstregistret om de samme blivende polske og rumænske arbejdsmigranternes arbejdsmarkedshistorik. I nedenstående afsnit defineres gruppen af blivende arbejdsmigranter og notatets datagrundlag præsenteres kort, en uddybende præsentation af notatets datagrundlag og metode findes desuden i appendiks.

Projektet fokuserer på polakker og rumænere, fordi de på en række parametre kan siges at repræsentere to forskellige grupper inden for den samlede gruppe af øst- og centraleuropæere i Danmark. For det første repræsenterer de to nationaliteter hver deres udvidelsesrunde i EU, idet Polen var en del af den store udvidelse af EU i 2004, mens Rumænien sammen med Bulgarien først blev en del af EU i 2007. For det andet repræsenterer Polen og Rumænien forskellige socioøkonomiske udgangspunkter. Tal fra Eurostat peger således på, at den gennemsnitlige bruttoløn i Polen er ca. seks gange lavere end i Danmark, mens den er ca. ti gange lavere i Rumænien (Eurostat 2010). Det vil også give en mulighed for at undersøge, hvorvidt de socioøkonomiske forskelle har betydning for respondenternes motivation for at komme til Danmark. For det tredje er polakker og rumænere overordnet set beskæftiget i forskellige brancher i Danmark. Mens en væsentlig del af polakkerne er beskæftiget i faglærte brancher, er rumænerne omvendt primært beskæftiget i brancher med lave formelle kompetencekrav. Endeligt udgør polakker og rumænere for det fjerde de to største grupper af øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked. Polakker og

rumænere udgjorde i 2014 tilsammen mere end 62 % af alle beskæftigede øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked (Jobindsats.dk).

3.1 Blivende arbejdsmigranter

Som nævnt i indledningen er fokus i nærværende notat udelukkende på såkaldt blivende arbejdsmigranter fra Øst- og Centraleuropa. Blivende arbejdsmigranter defineres i notatet som personer, som på tidspunktet for undersøgelsen (marts 2015) har folkeregisteradresse i Danmark og har fået udstedt deres CPR-nummer for minimum tre år siden. Migranter ankommet inden for de seneste år er ikke inkluderet, pga. ønsket om ved koblingen med registerdata at kunne belyse migranternes integration på arbejdsmarkedet. Rationalet er, at det er nødvendigt for reelt at kunne tale om integration på arbejdsmarkedet, at respondenterne faktisk har været på det danske arbejdsmarked i en vis periode. Da fokus i projektet er arbejdsmigration fra Øst- og Centraleuropa, siden udvidelserne i 2004 og 2007, blev grænsen for tidspunkt for udstedelse af CPR-nummer samtidig sat til 1.maj 2004 for polakker og 1.januar 2007 for rumænere. Altså er det kun personer, der er ankommet efter disse tidspunkter, som indgår i undersøgelsen. Da det primære fokus i det samlede forskningsprojekt er arbejdsmarkedsintegration, er gruppen af blivende arbejdsmigranter desuden afgrænset til kun at omfatte personer, der arbejdede mindst 50 timer i løbet af enten november eller december 2014. Ligeledes blev kun arbejdsmigranter mellem 20 og 60 år, der kunne anses for at være i den erhvervsaktive alder inkluderet. Som nævnt ovenfor blev gruppen sidst men ikke mindst afgrænset til kun at omfatte blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien.

Følgende udvælgelseskriterier har således ligget til grund for udvælgelsen af respondenter:

- Folkeregisteradresse i Danmark på undersøgelsestidspunktet (marts 2015)
- Udstedt CPR-nummer minimum tre år tidligere
- Udstedt CPR-nummer efter 1.maj 2004 for polakker og 1.januar 2007 for rumænere
- Minimum 50 timers beskæftigelse i løbet af november eller december måned 2014
- Mellem 20 og 60 år på undersøgelsestidspunktet
- Rumænsk eller polsk som oprindelsesland

Ovenstående kriterier definerede en population bestående af 9.800 blivende polske og rumænske arbejdsmigranter. Fra denne population blev en repræsentativ stikprøve af 1.700 blivende polske og 1.700 blivende rumænske arbejdsmigranter udtrukket.

3.2 Survey

Da vi på baggrund af tidligere undersøgelser (se bl.a. eksempler i Font & Méndez 2013 om udfordringerne ved at lave survey blandt immigranter) forventede, at det ville være forbundet med en række udfordringer at gennemføre en survey

blandt herboende polakker og rumænere, valgte vi at tage en række tiltag forud for indsamlingen af surveydata. Vi tog bl.a. kontakt til polske og rumænske foreninger og grupper i Danmark via sociale medier, ligesom vi identificerede undergrupperinger vha. nøglepersoner i henholdsvis de polske og rumænske samfund i Danmark. De blev efterfølgende kontaktet via Facebook og e-mail med en beskrivelse af projektet og surveyen, hvor det blev understreget, at projektet havde til hensigt at undersøge deres arbejdsmarkedsintegration, og at surveyen skulle sikre, at deres perspektiv blev repræsenteret. Endelig kontaktede vi flere onlinemedier dedikeret til at skrive om nyheder fra Polen og Rumænien for polakker og rumænere, der bor i Danmark.

Da vi som udgangspunkt måtte forvente at relativt få af respondenterne læste, talte eller skrev dansk på et niveau, som ville sikre, at spørgsmål ikke blev misforstået, var det desuden nødvendigt at oversætte spørgeskemaet til både polsk og rumænsk (se mere om oversættelse af spørgeskemaer hos Smith 2013). Det var således muligt, for respondenterne selv at vælge, om de ville besvare spørgeskemaet på hhv. polsk og rumænsk eller dansk. Det gjaldt hvad enten spørgsmålene blev besvaret online på computeren eller i forbindelse med et telefoninterview.

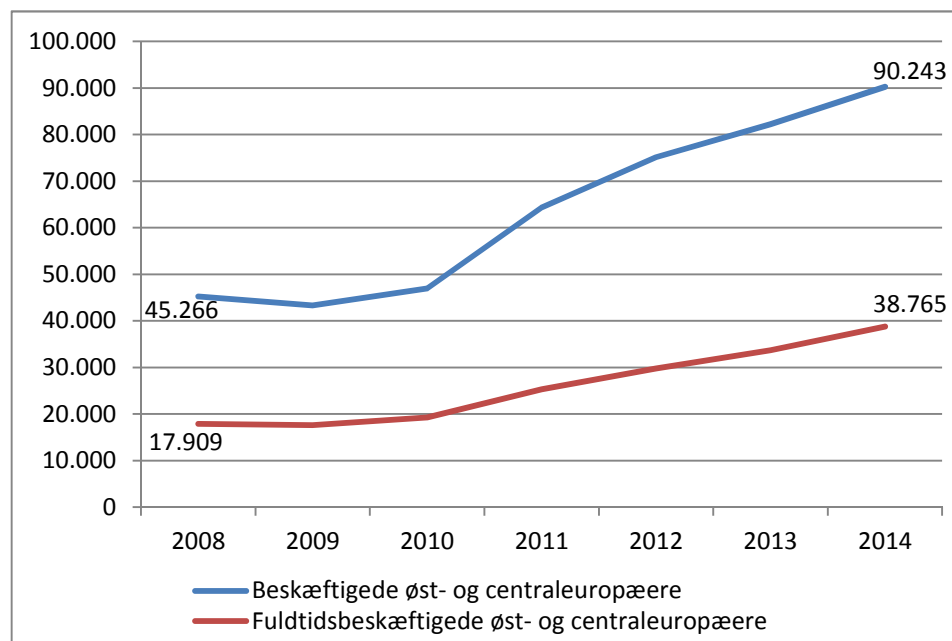
Undersøgelsens data blev indsamlet i løbet af en periode på tre uger i foråret 2015. De 3.400 polakker og rumænere i stikprøven modtog først et brev fra Danmarks Statistik, som indeholdt et brugernavn og en adgangskode samt en opfordring til at besvare spørgeskemaet online. En uge senere modtog alle respondenter, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet, endnu et brev med en opfordring om at besvare spørgeskemaet. Ved udgangen af første uge havde omkring 400 rumænere og 400 polakker allerede besvaret spørgeskemaet på internettet. Herefter blev de resterende respondenter kontaktet telefonisk af interviewere fra Danmarks Statistik. Da indsamlingen blev afsluttet havde alle respondenter, som ikke havde besvaret spørgeskemaet, modtaget to breve med opfordringer til at deltage og var blevet forsøgt kontaktet mindst fire gange på telefonen. Da indsamlingen blev endeligt afsluttet, havde 958 rumænere svarende til en svarprocent på 56 procent og 820 polakker svarende til en svarprocent på 48 procent besvaret spørgeskemaet. Sammenlignet med tilsvarende undersøgelser er der således opnået en høj svarprocent (Font & Mendéz 2013). Tilbagemeldinger fra enkelte af respondenterne indikerer, at dette kan hænge sammen med, at de polakker og rumænere vi har kontaktet generelt gerne vil oplyse om deres erfaringer og oplevelser i Danmark måske ikke mindst set i lyset af den debat deres tilstedeværelse har skabt. I appendiks findes en uddybning af ovenstående samt en udførlig analyse af bortfaldet.

4. Omfanget af arbejdsmigration fra Øst- og Centraleuropa

I nedenstående afsnit bliver den overordnede udvikling i omfanget af arbejdsmigration fra Øst- og Centraleuropa kort præsenteret. Afsnittet er dermed med til at sætte den efterfølgende analyse af de blivende arbejdsmigranter ind i den samlede fortælling om arbejdsmigration fra Øst- og Centraleuropa.

Siden udvidelserne af EU mod Øst- og Centraleuropa i 2004 og 2007 er omfanget af arbejdsmigranter fra de nye øst- og centraleuropæiske EU-lande steget kraftigt (Bauere et al. 2007; Galgózi et al. 2012). I 2013 arbejdede og boede mere end 4 millioner øst- og centraleuropæere således i et andet EU land, primært i Nord- og Vesteuropa, mens mere end 1 million EU-borgere boede i et EU-land men arbejdede i et andet, endelig arbejdede ca. 1,2 millioner EU-borgere som udstationerede i et andet EU-land (se EU Kommissionen (2014) for en oversigt over intra-EU migration). I løbet af 2014 var der mere end 90.000 EU-borgere fra Øst- og Centraleuropa beskæftiget på det danske arbejdsmarked, svarende til 38.765 fuldtidsbeskæftigede. Dermed har der, som det fremgår af figur 1 nedenfor, på trods af den økonomiske krise i årene efter 2008 været tale om næsten en fordobling i antallet af beskæftigede fra Øst- og Centraleuropa i perioden fra 2008 til 2014.

Figur 1: Udviklingen i antallet af beskæftigede og fuldtidsbeskæftigede øst- og centraleuropæere 2008-2014

Kilde: Jobindsats.dk

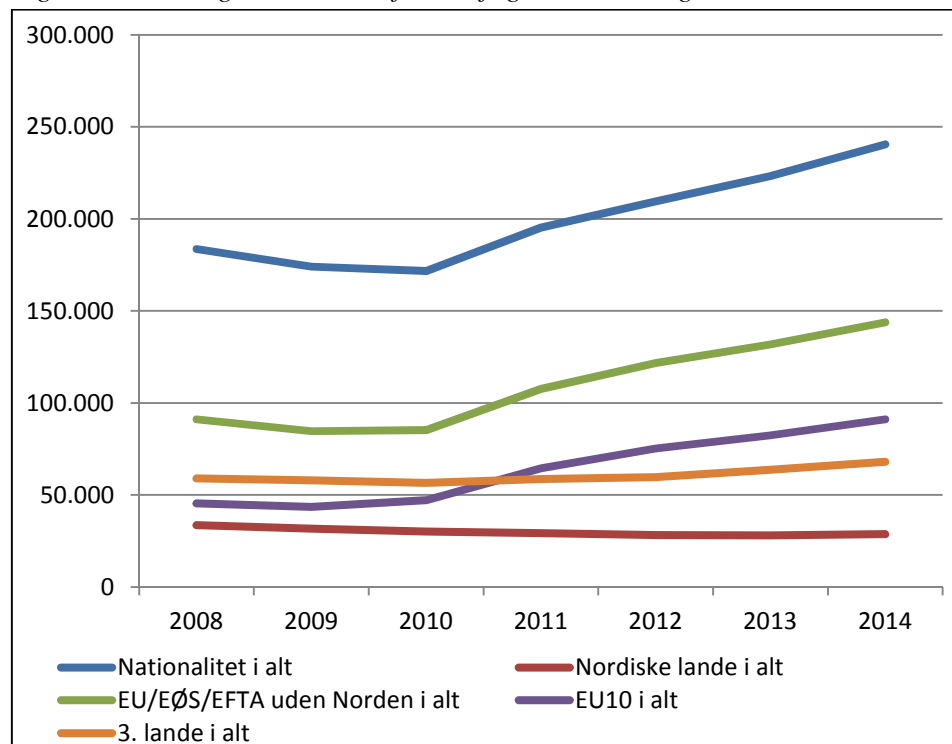
NB: Fra 2011 og frem indgår det såkaldte RUT-register (Register for Udenlandske Tjenesteydere) i den samlede opgørelse over antallet af østeuropæere på det danske arbejdsmarked, der er således tale om et databrud. I 2011 udgjorde gruppen af udstationerede fra Øst- og Centraleuropa 9.498 beskæftigede personer, i 2012 12.501, i 2013 10.626 og i 2014 9.640 (jobindsats.dk – trukket november 2015)³.

Stigningen i antallet af øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked har ført til væsentlige ændringer i den relative sammensætning af den sam-

³ Det er vigtigt at være opmærksom på, at registrene, som danner grundlag for data på jobindsats.dk er såkaldte 'levende' registre, som løbende bliver opdateret og korrigeret i forbindelse med indberetninger. Tallene kan derfor godt have ændret sig siden dataudtrækket, som ligger til grund for tallene i nærværende notat. Hvis ikke andet er angivet, er tallene i notatet fra jobindsats.dk trukket i august 2015.

lede gruppe af arbejdsmigranter på det danske arbejdsmarked, men også i resten af EU (Castro-Martin & Cortina 2015). Som det fremgår af figur 2 nedenfor, er vi således gået fra en situation i 2008, hvor omfanget af arbejdskraft fra henholdsvis de nye og gamle EU-lande var nogenlunde lige stort, til en situation i 2014, hvor omfanget af arbejdskraften fra de nye EU-lande udgør 63 % af gruppen af beskæftigede EU-borgere (uden Norden) på det danske arbejdsmarked. Yderligere er den samlede stigning i omfanget af udlændinge beskæftiget på det danske arbejdsmarked næsten udelukkende båret af stigningen i antallet af beskæftigede øst- og centraleuropæere. Mens der har været tale om næsten en fordobling af gruppen af øst- og centraleuropæere, har de andre grupper af udlændinge på det danske arbejdsmarked ligget på et relativt stabilt niveau fra 2008 til 2014. Det betyder konkret, at vi er gået fra, at de ca. 45.000 øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked i 2008 udgjorde ca. 25 % til en situation i 2014, hvor de ca. 91.000 øst- og centraleuropæere udgjorde ca. 38 % af det samlede antal beskæftigede udlændinge på det danske arbejdsmarked.

Figur 2: Udviklingen i antallet af beskæftigede udlændinge 2008-2014

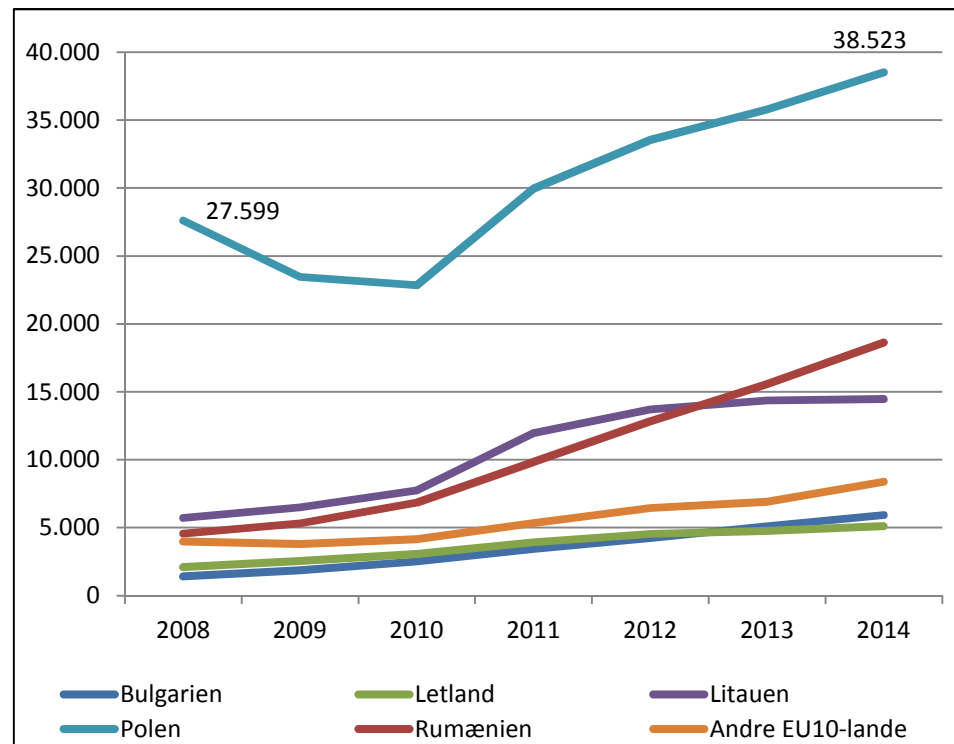

Kilde: Jobindsats

Som det fremgår af figur 3 nedenfor, er gruppen af øst- og centraleuropæere langt fra ligeligt fordelt mellem de ti øst- og centraleuropæiske EU-lande. I 2008 udgjorde gruppen af polakker således mere end 60 % af alle øst- og centraleuropæere beskæftiget på det danske arbejdsmarked, mens gruppen af litauer med 13 % udgjorde den næststørste gruppe. Det billede svarer fint til billedet fra bl.a. Tyskland, Irland, England og Norge, hvor polakkerne også har domineret tilgangen af EU-arbejdsmigranter siden udvidelsen (Galgózi et al. 2012). Også det billede har dog ændret sig væsentligt i perioden fra 2008 til 2014. Po-

lakker udgjorde i 2014 fortsat den klart største andel med 42 % af den samlede gruppe, men andelen var faldet med næsten 20 procentpoint. Et fald som udelukkende skyldtes, at andre grupper herunder særligt grupperne af rumænere og bulgarere i samme periode var vokset væsentligt mere. Mens gruppen af polakker i perioden fra 2008 til 2014 voksede 40 % fra 27.599 til 38.523 beskæftigede, voksede gruppen af eksempelvis rumænere i samme periode mere end 300 % fra 4.562 til 18.629 beskæftigede. Et tilsvarende billede er set over det meste af Europa, dog med den væsentlige tilføjelse, at størstedelen af de rumænske arbejdsmigranter har fundet arbejde i Italien (1,1 millioner) og Spanien (ca. 800.000) (OECD 2015). I Danmark udgjorde gruppen af rumænere i 2014 mere end 20 % af de beskæftigede øst- og centraleuropæere.

Figur 3: Udviklingen i antallet af beskæftigede arbejdstagere fra de forskellige EU10-lande 2008-2014

Kilde: Jobindsats.dk

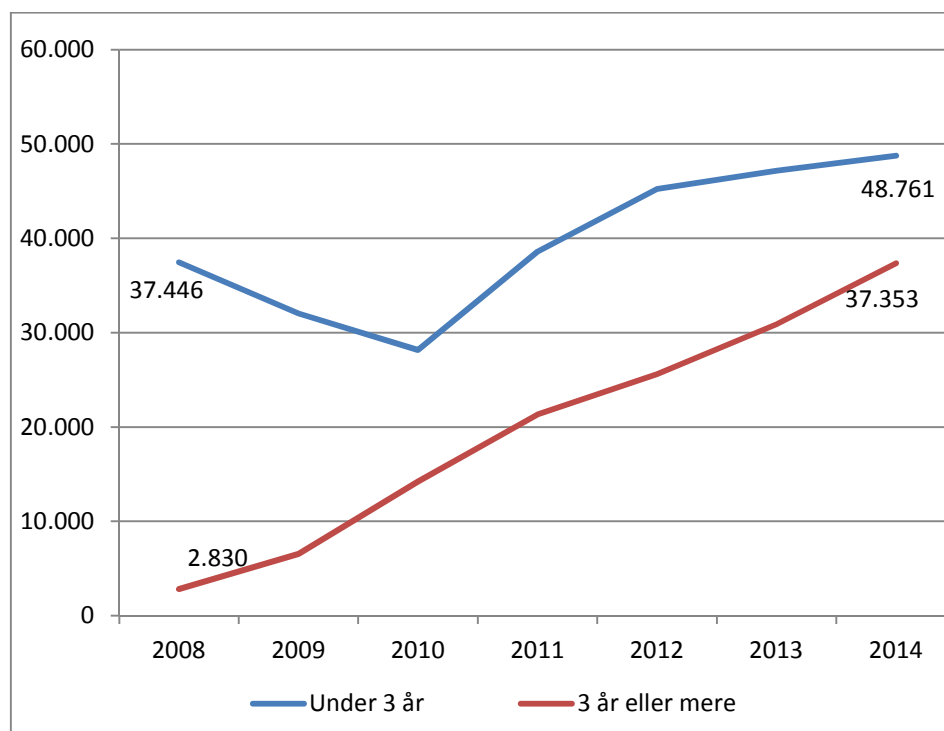
4.1 Stort fokus på midlertidig migration

Siden den første udvidelse af EU mod Øst- og Centraleuropa i 2004 har debatten om central- og østeuropæiske arbejdstagere i Nord- og Vesteuropa fyldt i medierne og i den politiske debat, mens det kun har nydt begrænset forskningsmæssig opmærksomhed. Medierne og politikerne har i høj grad fokuseret på spørgsmål som social dumping og velfærdsturisme, senest i relation til Storbritanniens afstemning om medlemskab af EU. Forskningsmæssigt har fokus i høj grad været på, hvordan retten til fri bevægelighed fører til midlertidige former for migration (Burrell 2009; Castro-Martin & Cortina 2015; Ciupijus 2011; Drinkwater & Garapich 2015; Dustmann & Görlach 2015; Favell 2008). Det har samtidig ført til et fokus på, hvordan intra-EU migration qua retten til fri

bevægelighed adskiller sig fra migration fra lande uden for EU, som i sit udgangspunkt har en mere blivende karakter. Indtil nu har det dog været meget begrænset med studier, som empirisk har kunne bekræfte antagelsen om, at intra-EU migration rent faktisk primært har en midlertidig karakter. En række kvalitative studier har identificeret både blivende og midlertidige former for migration inden for EU, men uden at kunne sætte tal på omfanget af de forskellige former (se eksempelvis Düvell & Vogel 2006; Eade et al. 2006; Engbersen et al. 2007; Glorius et al. 2013; Trevana 2013).

Som nævnt i indledningen har forskydningerne i gruppen af øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter ikke kun været mellem forskellige nationaliteter, men i høj grad også i den relative andel af henholdsvis midlertidige og blivende arbejdsmigranter på arbejdsmarkedet. Den samlede udvikling i antallet af beskæftigede øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter er således i høj grad båret af en stigning i antallet af blivende arbejdsmigranter, som det fremgår af figur 4 nedenfor.

Figur 4: Udviklingen i antallet af beskæftigede EU10-borgere, som er kommet til Danmark efter 2004 og har været på arbejdsmarkedet kortere eller længere end 3 år

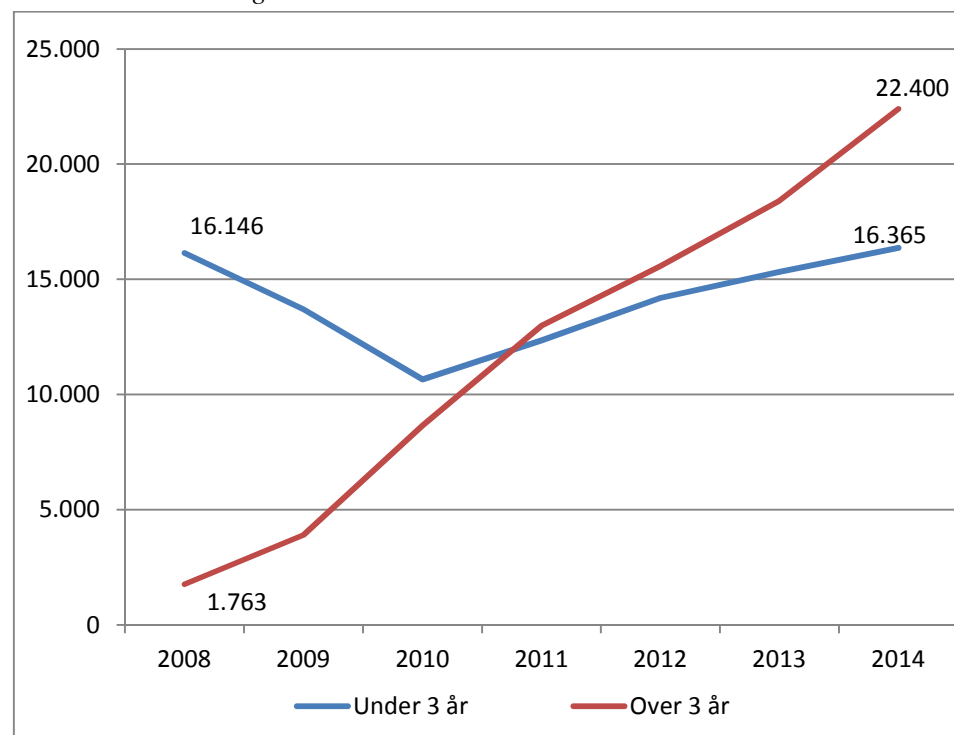

Kilde: Jobindsats.dk

Tallene i figur 4 viser, at i 2008 var der kun 2830 øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter, der havde været i landet i mere end tre år. Det tal var i 2014 13-doblet. Hvor knap 50.000 i 2014 var ikke-blivende, var knap 40.000 blivende. Tallene for antallet af beskæftigede øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter dækker dog over en endnu mere markant udvikling, hvis vi omregner arbejdsmigranternes arbejdstimer til fuldtidsbeskæftigede. Gør man det, viser det sig i figur 5 nedenfor, at vi siden 2008 er gået fra en situation, hvor de 2.830 fuld-

tidsbeskæftigede blivende øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter stod for 10 % af den samlede gruppes fuldtidsbeskæftigelse til en situation i 2014, hvor de 22.400 fuldtidsbeskæftigede blivende øst- og centraleuropæiske arbejdsmigranter udgjorde 57 % af den samlede gruppes fuldtidsbeskæftigelse. De blivende arbejdsmigranter har dermed i dag overhalet de midlertidige arbejdsmigranter fra de øst- og centraleuropæiske lande i forhold til betydningen for arbejdsmarkedet på trods af, at gruppen af udstationerede først optræder i jobindsats-tallene fra 2011 og dermed gør gruppen af midlertidige arbejdsmigranter større. Det skal dog bemærkes, at gruppen af midlertidige arbejdsmigranter fylder særligt inden for udvalgte brancher med landbrug og bygge- og anlægssektoren som de mest markante eksempler. I bygge og anlæg var det i 2014 således omkring 40 % af alle de øst- og centraleuropæiske arbejdstagere, der var udstationerede (Jobindsats.dk).

Figur 5: Udviklingen i antallet af gennemsnitlige fuldtidsbeskæftigede EU10-borgere, som er kommet til Danmark efter 2004 og har været på arbejdsmarkedet kortere eller længere end 3 år

Kilde: Jobindsats

5. Hvem er de blivende arbejdsmigranter – analyse af surveydata

Ét af de store problemer i studiet af migration og migranternes integration i modtagerlandet er, at mange af de forhold, som man typisk tillægger stor betydning for netop forståelsen af spørgsmålet om integration, er ukendte. Eksempelvis ved man, at bl.a. uddannelseslængde og erhvervs erfaring har stor betydning for arbejdstageres muligheder på arbejdsmarkedet (Chiswick & Miller 2009), i

praksis ved man dog som regel intet om migranternes udgangspunkt på netop disse punkter. I første afsnit neden for rettes fokus derfor mod det, som ligger før de blivende arbejdsmigranter flyttede til Danmark. Herefter rettes fokus mod migranternes motivation for at flytte til Danmark og deres forventninger til hvor længe de vil blive. Den manglende viden om disse spørgsmål giver en meget reel risiko for at fejlfortolke forskelle i forskellige gruppers integration på arbejdsmarkedet. Uden at kende til deres baggrund forud for migrationen bliver det simpelthen umuligt at vurdere, hvorvidt migranternes integration på arbejdsmarkedet eller mangel på samme er en konsekvens af deres status som migranter eller eksempelvis blot afspejler forskelle i deres uddannelses- og erhvervsbaggrund eller forskellige strategier relateret til forskellige forventninger til, hvor længe de vil blive i Danmark. Endelig rettes fokus mod de blivende migranternes oplevelse af deres nuværende integration på det danske arbejdsmarked.

5.1 De blivende arbejdsmigranter er relativt veluddannede – dog store forskelle mellem polakker og rumænere

Tidligere studier har vist, at uddannelse er en af de faktorer, som har størst betydning for arbejdstageres succes på arbejdsmarkedet (Chiswick 1999; Barrett & Duffy 2008). Der må således forventes at være stor forskel på arbejdsmigranternes muligheder afhængig af, om de kommer med ingen eller nogen uddannelse. I forsøget på at undersøge og forstå de blivende arbejdsmigranternes integration eller potentiale for samme på det danske arbejdsmarked, er det derfor centralt at vide, hvilken uddannelsesbaggrund arbejdsmigranterne har, når de kommer til Danmark. Tidligere studier har vist, at polske migranter i både England (Drinkwater & Garapich 2015) og Danmark (Hansen & Hansen 2009) generelt set har et højt uddannelsesniveau med fra hjemlandet, men også at det for mange har vist sig svært at overføre kvalifikationer til arbejdsmarkedet i modtagerlandet.

Som det fremgår af tabel 1 nedenfor, bekræfter surveyen om de blivende arbejdsmigranter billedet af en gruppe af relativt veluddannede migranter også sammenlignet med den danske arbejdsstyrke. Det er dog vigtigt her at holde sig for øje, at de blivende arbejdsmigranter gennemsnitligt er yngre end den danske arbejdsstyrke, hvilket et forhold som vil betyde, at den aldersmæssigt tilsvarende del af den danske arbejdsstyrke sandsynligvis vil have et højere uddannelsesniveau. Der er store forskelle mellem den uddannelsesbaggrund rumænere og polakker og ikke mindst mænd og kvinder kommer til Danmark med, forskelle som kun til dels kan findes i den danske arbejdsstyrke. Konkret kommer væsentlig flere af rumænerne umiddelbart efter en gymnasieuddannelse, 38 % af rumænerne mod 16 % af polakkerne har en gymnasieuddannelse som højest fuldførte uddannelse. Her er det vigtigt at bemærke, at de markante forskelle mellem nationaliteterne i høj grad også dækker over forskelle i uddannelse mellem kønnene særligt for polakkernes vedkommende. Mens 31 % af de polske mænd har en erhvervsuddannelse som højeste uddannelsesniveau, når de ankommer til Danmark, er det samme tilfældet for 13 % af de polske kvinder. Omvendt har 30 % af de polske kvinder en lang videregående uddannelse med til Danmark, mens det samme gælder 17 % af de polske mænd. Til sammenlig-

ning gælder det ca. 10 % af den danske arbejdsstyrke. Næsten halvdelen af de polske kvinder havde minimum en bachelorgrad, da de kom til Danmark, mens det samme var tilfældet for 27 % af de polske mænd. Et tilsvarende mønster kan ses for de rumænske mænd og kvinder. Mens 20 % af de rumænske kvinder har en lang videregående uddannelse og 49 % minimum en bachelor, er det samme tilfældet for henholdsvis 16 % og 33 % af de rumænske mænd, forskelle som delvist genfindes i den danske arbejdsstyrke, hvor forskellen primært er båret af den større andel af kvinder med en mellemlang videregående uddannelse. I den anden ende af skalaen har henholdsvis 5 % af polakkerne og 4 % af rumænerne angivet folkeskole som deres højst fuldførte uddannelse mod ca. 20 % af den danske arbejdsstyrke. Der er yderligere en større gruppe, som har et uddannelsesniveau, som ikke umiddelbart giver adgang til andet end ufaglært arbejde på det danske arbejdsmarked. Det kan enten være uddannelse på folkeskoleniveau eller gymnasialt niveau. Her er det værd at bemærke, at mens 21 % af polakkerne har en gymnasieuddannelse som højeste uddannelsesniveau, gør det samme sig gældende for 42 % af rumænerne, altså præcis dobbelt så mange. Samlet set kommer blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien således med et uddannelsesniveau på niveau med eller højere end den danske arbejdsstyrke. Samtidig er det værd at bemærke, at en stor gruppe af særligt rumænerne kommer med gymnasieuddannelse som højeste uddannelsesniveau, hvilket ikke umiddelbart kvalificerer til andet end ufaglært arbejde i Danmark, men til gengæld kvalificerer dem til at læse videre.

Tabel 1: Blivende arbejdsmigranternes selvrapporterede højest fuldførte uddannelse ved flytning til Danmark (i procent)

	Polen		Rumænien		Dansk arbejdsstyrke	
	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder	Mænd	Kvinder
Højest folkeskole	7	2	4	4	22	19
Gymnasieuddannelse	14	18	41	33	8	10
Erhvervsuddannelse	31	13	14	10	37	30
Kort videregående uddannelse	4	10	7	3	5	5
Bachelor på universitetet	5	11	13	17	2	2
Mellemlang videregående uddannelse	5	8	4	12	11	22
Lang videregående inkl. ph.d.	17	30	16	20	10	10
Andet	16	7	2	2	4	3

Kilde: Survey (N: 1778 – 820 polakker, 958 rumænerne) og beregninger fra Statistikbanken

5.2 Få blivende arbejdsmigranter flytter fra arbejdsløshed

Der er lavet utallige studier af hvilke faktorer, der får arbejdsmigranter til at migrere (se bl.a. Piore 1979; Borjas 1989; Favell & Hansen 2003; Hollifield 2000). I surveyen, som dette notat bygger på, er det gjort direkte ved at spørge de blivende arbejdsmigranter, hvor stor betydning en række faktorer, som litteraturen peger på er vigtige for beslutningen om at rejse, har haft for deres beslutning om at flytte til Danmark. Samtidig forsøger surveyen indirekte at komme tættere på nogle af de faktorer i hjemlandet, som kan have været med til at tilskynde arbejdsmigranter til at rejse. Det sker bl.a. ved at spørge ind til den situation, arbejdsmigranterne var i arbejdsmæssigt umiddelbart forud for flytningen til Danmark. Er der med eksempelvis primært tale om personer, som flytter fra arbejdsløshed?

Tabel 2 nedenfor viser, at 70 % af både rumænerne og polakkerne var i arbejde i måneden umiddelbart, før de flyttede til Danmark, heraf 52 % i fuldtidsarbejde. Størstedelen af arbejdsmigranterne forlader altså en situation, hvor de havde en eller anden grad af fodfæste på arbejdsmarkedet. Tallene dækker over, at 78 % af de polske mænd og 73 % af de rumænske mænd var i beskæftigelse forud for flytningen til Danmark, mens det samme gjorde sig gældende for 61 % af de polske kvinder og 66 % af de rumænske kvinder. Der er altså særligt for mændene ikke noget, som tyder på, at deres motivation bunder i manglende tilknytning til arbejdsmarkedet i hjemlandet. Forskellene mellem kønnene kan genfindes i adskillige studier, som peger på, at mænd i mange tilfælde fungerer som såkaldte 'target earners', som migrerer med det for øje at tjene så mange penge som muligt til at understøtte familien i hjemlandet (se eksempelvis Lindstrom 1996). Omvendt migrerer kvinder ofte i forlængelse af, at deres partner har etableret sig i det nye land (Cooke 2008).

Tabel 2 nedenfor viser desuden, at 10 % af arbejdsmigranterne arbejdede i et andet land end deres hjemland umiddelbart før bosættelsen i Danmark. Det gjorde sig særligt gældende for personer, som er uddannet inden for jern- og metalindustrien. Her arbejdede 29 % i et andet land end Danmark eller deres hjemland, umiddelbart inden de flyttede til Danmark. Personerne i denne gruppe har gennemsnitligt også en smule længere erfaring på arbejdsmarkedet, end hvad der generelt gælder for gruppen af blivende arbejdsmigranter. Yderligere gælder det, at en større andel af dem end gennemsnitligt for gruppen var sikret et job i Danmark, inden de flyttede til Danmark. Det er desuden værd at bemærke, at henholdsvis 14 % af polakkerne og 20 % af rumænerne studerede umiddelbart forud for flytningen til Danmark. Det er nærliggende at antage, at en del af dem er kommet til Danmark for at studere.

Det fremgår desuden af tabel 3, at der er en klar sammenhæng mellem arbejdsmigranternes alder og deres arbejdsmarkedsstatus, måneden før de flyttede til Danmark. Mens en næsten lige stor del af de yngste arbejdsmigranter arbejdede og studerede umiddelbart før flytningen (hhv. 45 % og 42 %), var billedet langt mere entydigt blandt arbejdsmigranterne over 35 år. Omkring 80 % var i arbejde umiddelbart før flytningen, mens det kun var tilfældet for 5 % af de studerende. Endeligt skiller de ældste arbejdsmigranter på 50 år eller mere sig ud ved, at 16 % i denne gruppe var arbejdsløse umiddelbart forud for flytningen.

Med så stor en andel af personerne, som enten var i arbejde eller under uddannelse umiddelbart forud for bosættelsen, er der altså ikke noget, der tyder på en generelflugt fra arbejdsløshed i deres hjemlande. Det bekræftes samtidig af, at henholdsvis 8 % af polakkerne og 5 % af rumænerne var arbejdsløse, umiddelbart før de flyttede til Danmark. Det tyder samlet set på, at der er tale om en gruppe, som i højere grad forsøger at forbedre deres fremtidige tilværelse, end der er tale om en gruppe, som oplever sig som tvunget til at flytte pga. manglende job. Det billede understøttes af, at den gennemsnitlige beskæftigelsesgrad for i Polen i 2014 var 62 %, mens den var 61 % i Rumænien, til sammenligning var den 73 % i Danmark (Eurostat 2014) Gruppen af blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien i Danmark repræsenterer således en integreret del af det arbejdsmarked de har forladt i hjemlandet. Det udelukker selvsagt ikke, at der både kan være faktorer i hjemlandet, som gør, at migranterne ønsker at flytte fra hjemlandet, og faktorer i Danmark, som tiltrækker migranter⁴. Der er dog ikke i data umiddelbart belæg for helt overordnet at sige, at der er tale om en gruppe migranter, som har været tvunget til at bosætte sig i et andet land end deres hjemland pga. arbejdsløshed, i stedet tyder det relativt høje uddannelsesniveau og den høje beskæftigelsesgrad forud for flytningen, at der er tale om en forholdsvis ressourcestærk gruppe af migranter.

⁴ I den klassisk økonomisk orienterede del af migrationslitteraturen inspireret af Ravenstein skelner man mellem henholdsvis push-faktorer i afsenderlandet, som er med til at skynde migranter til at forlade deres hjemland, og pull-faktorer i modtagerlandet, som er med til at tiltrække migranterne (se bl.a. Cohen 1987 og Zolberg et al. 1989).

Tabel 2: De blivende arbejdsmigranternes arbejdsmarkedsstatus måneden før de flyttede til Danmark (i procent)

	Polakker	Rumænere	Total
Arbejdede fuld tid i hjemland	50 %	55 %	52 %
Arbejdede deltid (<40 timer) i hjemland	4 %	2 %	3 %
Arbejdede i et andet land end hjemland	10 %	9 %	10 %
Arbejdede i eget firma/selvstændig	5 %	4 %	5 %
I arbejde	70 %	70 %	70 %
Arbejdsløs	8 %	5 %	6 %
Barsels-/forældreorlov	2 %	1 %	2 %
Var hjemmegående/arbejdede i hjemmet	2 %	1 %	1 %
Studerende	14 %	20 %	17 %
Andet	3 %	4 %	3 %

N: 1.778

Tabel 3: De blivende arbejdsmigranternes arbejdsmarkedsstatus måneden før de flyttede til Danmark fordelt på alder (i procent)

	24-29 år	30-34 år	35-39 år	40-49 år	50 år+
Arbejdede fuld tid i Polen/Rumænien	35%	50%	65%	66%	45%
Arbejdede deltid (mindre end 40 timer) i Pol./Rum.	3%	3%	2%	3%	3%
Arbejdede i et andet land end Pol./Rum.	6%	10%	12%	10%	14%
Arbejdede i eget firma/selvstændig	2%	3%	5%	9%	16%
I arbejde	45%	65%	84%	88%	78%
Arbejdsløs	6%	6%	5%	5%	16%
Barsels-/forældreorlov	n<3	3%	2%	1%	n<3
Var hjemmegående/arbejdede i hjemmet	n<3	2%	n<3	3%	n<3
Studerende	43%	21%	5%	n<3	n<3
Andet	5%	3%	3%	2%	5%

N: 1.778

5.3 Erhvervs erfaring

Erhvervs erfaring forud for migration er udover uddannelse en anden af de faktorer, som under betegnelser som kompetencer eller kvalifikationer oftest tilskrives betydning i forhold til arbejdstageres succes på arbejdsmarkedet (Kogan 2006; Hagan 1998). I forhold til mange job tilskriver arbejdsgiverne således ansøgers konkrete erhvervs erfaring stor og i en del tilfælde endda større betydning end deres uddannelsesmæssige baggrund. Nedenfor rettes fokus derfor mod den erhvervs erfaring, de blivende arbejdsmigranter kom til Danmark med, både hvad angår beskæftigelsesområder og anciennitet på arbejdsmarkedet.

Tabel 4: Inden for hvilket område har de blivende arbejdsmigranter primært arbejdet, før de flyttede til Danmark? (i procent)

	Polakker	Rumænere	Total
Handel og kontor	25 %	22 %	23 %
Teknisk og anden industri	10 %	15 %	13 %
Bygge og anlæg	10 %	7 %	8 %
Service (eks. rengøring)	6 %	6 %	6 %
Pædagogisk	3 %	7 %	5 %
Sundhed	7 %	3 %	5 %
Transport	4 %	4 %	4 %
Levnedsmiddel og husholdning	5 %	3 %	4 %
Jordbrug og fiskeri	3 %	4 %	4 %
Jern- og metalindustri	5 %	2 %	3 %
Sikkerhed politi, forsvar	1 %	2 %	1 %
Grafisk	1 %	0 %	1 %
Har aldrig haft et arbejde, før jeg kom til Danmark	8 %	9 %	8 %
Anden branche	14 %	17 %	16 %

N: 1778 – 820 polakker, 958 rumænere

Tabel 4 ovenfor afslører, at handel og kontor med 25 % af polakkerne og 22 % af rumænerne er den enkeltbranche, som klart flest af de blivende arbejdsmigranter primært har erfaring fra. Det lyder som udgangspunkt af mange, men det er værd at bemærke, at handel er den største enkeltbranche også i Danmark, hvor den beskæftiger 16 % af alle på arbejdsmarkedet. Tallet skal desuden ses i relation til, at handel er en arbejdskraftintensiv branche, som har brug for mange medarbejdere og som samtidig har relativt lave formelle kompetencekrav. Det er derfor både i Danmark og mange andre lande en branche, hvor mange starter deres karriere på arbejdsmarkedet, mens de eksempelvis stadig studerer (Ilsøe & Felbo-Kolding 2014). Mens de formelle kompetencekrav i handel ofte er relativt lave gør den udbredte kundekontakt, at kravene til medarbejdernes sproglige kompetencer er relativt høje. Det gør, at det, selvom opgaverne i vid udstrækning er de samme på tværs af grænser, kan være mere end svært at få et job i Danmark inden for handel, hvis ikke man er i stand til at tale dansk (eller 'nordisk') på et rimeligt niveau. Et niveau som det er usandsynligt, at mange øst- og centraleuropæere mestrer, når de kommer til Danmark. For en stor del af denne gruppes vedkommende er det derfor usandsynligt, at de finder arbejde inden handel og kontor i Danmark, og dermed at de udnytter branchespecifikke erhvervs erfaring, de har med fra hjemlandet. Halvdelen af de blivende arbejdsmigranter, som primært har erhvervs erfaring fra handel og kontor erklærer da også, at deres erhvervs erfaring fra hjemlandet slet ikke er relevant for deres nuværende job. Til sammenligning gælder det generelt for 38 % af de blivende arbejdsmigranter. I et senere afsnit rettes fokus mere generelt mod de blivende arbejdsmigranter vurdering af deres nuværende job mht. relevans i lyset af uddannelse og tidligere erhvervs erfaringer.

Ser man nærmere på nogle af de områder, hvor mange arbejdsmigranter finder arbejde i Danmark, er det interessant at konstatere, at det kun er 3 % af polakkerne og 4 % af rumænerne, som primært har erfaring inden for jordbrug og fiskeri, hvor mange øst- og centraleuropæere finder arbejde i Danmark. Det samme billede gælder for service, hvor bl.a. rengøring fylder meget i øst- og centraleuropæernes beskæftigelse i Danmark, men hvor kun 6 % af polakkerne og rumænerne primært har deres erhvervs erfaring fra. Det tyder altså på, at en del af polakkerne og rumænerne også blandt de blivende arbejdsmigranter finder arbejde i brancher som landbrug og rengøring – men altså ikke fordi de er uddannet inden for områderne eller har konkret erfaring inden for de områder fra deres hjemland.

Tabel 5 nedenfor viser omfanget af erhvervs erfaring blandt de blivende arbejdsmigranter, da de flyttede til Danmark. Det er tydeligt, at gruppen generelt set deler sig. Mens næsten 30 % har maksimalt tre års erhvervs erfaring, inden de flytter til Danmark, er der 38 %, som har mere end 10 års erhvervs erfaring med sig. Som det fremgår af tabellen ovenfor har omkring 8 % ingen erhvervs erfaring fra hjemlandet.

Sammenligner man de blivende polske og rumænske arbejdsmigranter, viser det sig, at rumænerne gennemsnitligt har kortere erhvervs erfaring fra hjemlandet end polakkerne, inden de bosætter sig i Danmark. Det hænger dog primært sammen med, at rumænerne gennemsnitligt er en smule yngre end polakkerne. Da der ikke overraskende er en klar sammenhæng mellem alder og erhvervs erfaring, således at erhvervs erfaringen er større jo ældre arbejdsmigranterne er, slår denne sammenhæng også igennem for polakker og rumænere. Således har 16 % af rumænerne maksimalt et års erhvervs erfaring ved bosættelsen, mens det samme gælder 10 % af polakkerne. 48 % af rumænerne har maksimalt fem års erhvervs erfaring, mens det samme gælder for 36 % af polakkerne. Billedet er selvsagt omvendt, når vi kigger på de arbejdsmigranter, som har længst erhvervs erfaring fra hjemlandet eller andre lande uden for Danmark. Her viser det sig, at 45 % af polakkerne har mindst ti års erhvervs erfaring fra hjemlandet eller andre lande uden for Danmark. Det samme gør sig til sammenligning gældende for 32 % af rumænerne. Ser man nærmere på sammenhængen mellem de blivende arbejdsmigranters uddannelsesbaggrund og længden på deres erhvervs erfaring, viser det sig, at det særligt er personer med en gymnasieuddannelse eller en videregående uddannelse, som har begrænset erhvervs erfaring, hvilket stemmer fint overens med, at de er unge og har brugt det meste af deres tid i uddannelsessystemet. Omvendt forholder det sig for personer med en erhvervsuddannelse eller kort videregående uddannelse, hvor omkring halvdelen har mindst ti års erhvervs erfaring.

Tabel 5: Blivende arbejdsmigranternes erhvervs erfaring forud for bosættelse i Danmark (i procent)

	Polakker	Rumænere	Total
Max. 1 år	10 %	16 %	13 %
2-3 år	15 %	17 %	16 %
4-5 år	11 %	16 %	13 %
6-9 år	18 %	19 %	19 %
10-14 år	19 %	15 %	17 %
15-19 år	12 %	9 %	11 %
20+ år	14 %	8 %	11 %
Ved ikke	1 %	1 %	1 %

N: 1357 – 641 polakker, 716 rumænere

Ét af de spørgsmål, som tit bliver diskuteret i forhold til migranter generelt og specifikt i forhold til gruppen af øst- og centraleuropæiske på det danske arbejdsmarked er, hvorvidt der er tale om såkaldt 'brain waste' (se eksempelvis Docquier & Rapoport 2012). Fænomenet dækker over de tilfælde, hvor migranternes uddannelses- eller erhvervsmæssige kompetencer ikke udnyttes i modtagerlandet. Et klassisk eksempel er, når migranten, som er uddannet læge eller ingeniør i hjemlandet, ender med at køre taxa i Danmark. Hermed er der tale om en dårlig udnyttelse af de kompetencer, som migranten har med sig fra hjemlandet og dermed en dårlig udnyttelse af vedkommendes arbejdsmarkedspotentiale. Det er derfor relevant at undersøge, i hvilken udstrækning de job, de blivende arbejdsmigranter forlod i hjemlandet, svarede til deres kvalifikationer, inden vi ser på arbejdsmigranternes vurdering af deres nuværende eller seneste job i Danmark. Senere rettes fokus mod de blivende arbejdsmigranternes vurdering af, hvorvidt de bruger deres kvalifikationer i deres nuværende job i Danmark.

Af tabel 6 nedenfor fremgår det, at 61 % af de blivende polske og 55 % af de blivende rumænske arbejdsmigranter vurderer, at de brugte deres uddannelses- og/eller erhvervs kvalifikationer i deres seneste job i Polen/Rumænien. Samtidig er 24 % af polakkerne og 26 % af rumænerne helt eller delvist uenige i, at de brugte deres kvalifikationer i deres seneste job i hjemlandet. Mens størstedelen altså har oplevet et match mellem jobbet og deres kvalifikationer, har hver fjerde samtidig oplevet et manglende match. Der er dermed en relativt stor gruppe af mennesker, som ikke kan siges at forlade drømmejobbet rent kompetencemæssigt. Her viser det sig, at 40 % af de blivende polske arbejdsmigranter med gymnasieuddannelse var uenige eller helt uenige i, at de brugte deres kvalifikationer i deres seneste job i Polen. Det samme gjorde sig gældende for 31 % af rumænerne med samme baggrund. Omvendt var det under 20 % af de blivende arbejdsmigranter med mellemlang eller lang videregående uddannelse, som var uenige eller helt uenige i, at de brugte deres kvalifikationer. Yderligere er det værd at bemærke i tabel 7 nedenfor, at særligt arbejdsmigranter med maksimalt ét års erhvervs erfaring angiver ikke at have brugt deres kvalifikationer i deres

seneste job i hjemlandet. Det giver samlet set et billede af en gruppe med begrænset erhvervs erfaring og en uddannelsesbaggrund, som ikke umiddelbart kvalificerer til nogle bestemte job, som selv vurderer, at deres seneste job ikke svarede til deres kvalifikationer. På den baggrund er det værd at overveje, hvorvidt der er en eller anden grad af misforhold mellem arbejdsmigranternes egne vurderinger af deres kvalifikations brugbarhed på arbejdsmarkedet og arbejdsgivernes vurderinger af samme kvalifikationer.

Tabel 6: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Jeg brugte mine kvalifikationer i mit seneste job i Polen/Rumænien? Tænk både i forhold til din uddannelse og erhvervs erfaring fordelt på nationalitet (i procent)

	Polakker	Rumænere
Helt enig	35 %	34 %
Enig	26 %	21 %
Hverken enig eller uenig	14 %	19 %
Uenig	16 %	12 %
Helt uenig	8 %	14 %

N: 1357 – 641 polakker, 716 rumænere

Tabel 7: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn? Jeg brugte mine kvalifikationer i mit seneste job i Polen/Rumænien? Tænk både i forhold til din uddannelse og erhvervs erfaring fordelt på erhvervs erfaring (i procent)

	Helt enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Helt uenig
Max. 1 år	21%	18%	19%	23%	20%
2-3 år	26%	27%	18%	18%	11%
4-5 år	30%	26%	17%	17%	10%
6-9 år	32%	25%	18%	13%	11%
10-14 år	42%	22%	18%	9%	10%
15-19 år	49%	25%	9%	12%	6%
20+ år	50%	22%	14%	6%	7%
Ved ikke	13%	25%	38%	13%	13%

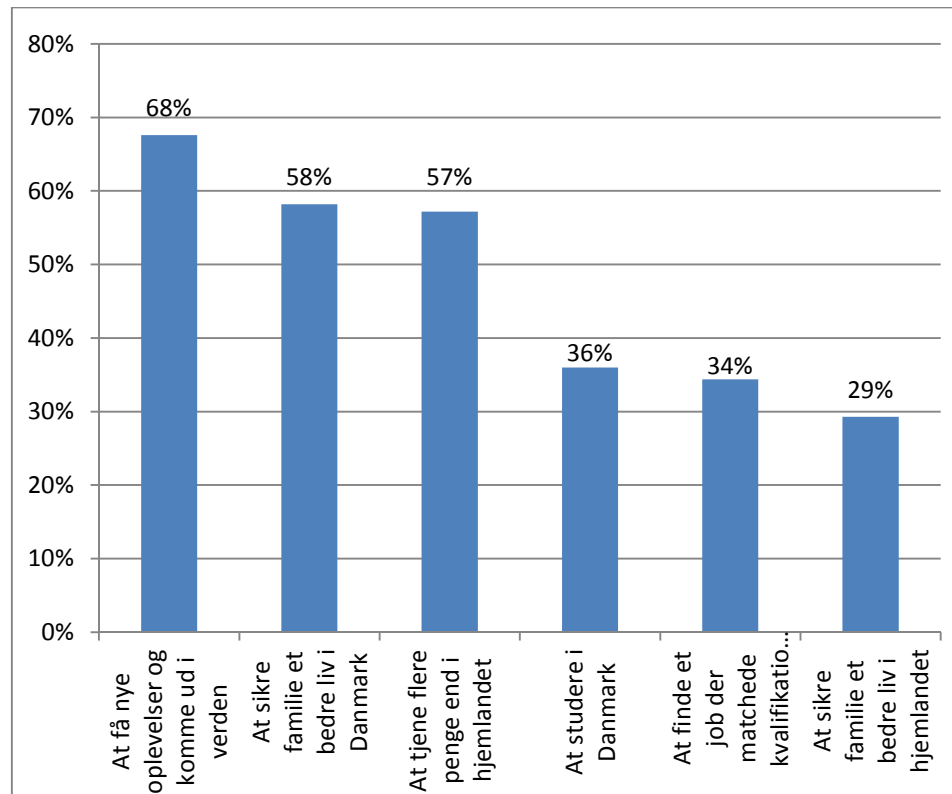
N: 1357

Overordnet set viser surveydata, at de blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien kommer til Danmark med et højt uddannelsesniveau, som svarer til eller overstiger det generelle uddannelsesniveau i den danske arbejdsstyrke. Størstedelen af dem kommer direkte fra arbejde eller studie og kun en lille gruppe kommer uden erhvervs erfaring. Der tegner sig dermed et billede af en veluddannet ressourcestærk gruppe af migranter, som ikke har været tvunget til at flytte, men som aktivt har valgt at flytte. Nedenfor fokuseres der yderligere på, hvorfor de blivende arbejdsmigranter har valgt at flytte til Danmark.

5.4 Nye oplevelser, bedre liv i Danmark og flere penge – derfor flyttede de blivende arbejdsmigranter til Danmark

En af de ting, som ofte bliver diskuteret i forbindelse med migration, er migranternes motivation for at rejse, hvad enten det drejer sig om flygtninge eller arbejdsmigranter. En lang række økonomiske studier peger bl.a. på lønforskelle mellem afsender- og modtagerlande som den primære motivation for migration (Chiswick 2000; Borjas 1989), mens andre studier peger på begrænsninger i forhold til at optage lån til investeringer i hjemlandet som en primær motivation for migranter (se Massey et al. 1993 for en udførlig gennemgang af de forskellige teoretiske perspektiver). I en stor del af studierne skelner forfatterne ikke mellem henholdsvis midlertidige og permanente migranter; i stedet antages det implicit, at migranterne enten bliver permanent eller midlertidigt. I alle tilfælde tematiseres det ikke, at henholdsvis midlertidige og permanente/blivende migranter kan have væsentligt forskellige motiver for at migrere (for en detaljeret gennemgang af konsekvenserne af at opfatte alle migranter i et permanent perspektiv se Dustmann & Görlach 2015). Neden for præsenteres de blivende arbejdsmigranternes væsentligste motiver for at flytte til Danmark. Arbejdsmigranterne er i surveyen blevet bedt om på en skala fra ét til ti at vurdere, hvor stor betydning en række faktorer havde for deres beslutning om at flytte til Danmark.

Figur 6: Andel af blivende arbejdsmigranter, som angiver motiver som meget vigtige for deres beslutning om at flytte til Danmark (i procent)

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

Note: I figuren illustreres de motiver, som arbejdsmigranterne har tillagt største og mindst betydning. Kategorien 'meget vigtigt' dækker over mellem 8 og 10 på skalaen, omvendt dækker kategorien 'slet ikke vigtigt' over mellem 1 og 3 på skalaen

Som det fremgår af figur 6, angiver 68 % af de blivende arbejdsmigranter, det 'at få nye oplevelser og komme ud i verden' som meget vigtigt for deres beslutning om at flytte til Danmark. Dette kan umiddelbart være udtryk for, at det langt fra er alle arbejdsmigranter, som rejser hjemmefra med klare planer for deres ophold. I stedet kunne man sige, at denne form for motivation minder om det fænomen, som man også kender fra Danmark og den vestlige verden, hvor ofte unge mennesker tager ud i verden før, under eller mellem studier. Det primære formål med rejsen for denne gruppe er dermed ikke økonomisk gevinst, men i stedet mere generelt oplevelser. At det primært er de unge afspejles i, at 74 % af de yngste (24-29 år) mener, at det at få nye oplevelser var meget vigtigt for deres beslutning om at flytte til Danmark, mens det samme er tilfældet for 55 % af arbejdsmigranterne på 50 år eller mere. Det er vigtigt at pointere, at økonomiske motiver har været meget vigtigt for mere end halvdelen af de blivende arbejdsmigranter. 57 % af de blivende arbejdsmigranter angiver således, at det at tjene flere penge end i hjemlandet havde stor betydning for deres beslutning. Netop det motiv står væsentlig stærkere hos mændene end hos kvinderne og hos de ældste arbejdsmigranter. Fælles for alle aldersgrupper gælder dog, at det at tjene flere penge end i hjemlandet har haft stor betydning for et

stykke over halvdelen. Relateret til motivet om at tjene flere penge end i hjemlandet kan siges at være motivet om at sikre familien et bedre liv i enten Danmark eller hjemlandet. Som det tydeligt fremgår af figuren, var det særligt ambitionen om at sikre et bedre liv i Danmark, som fyldte i arbejdsmigranternes beslutning. Der er således dobbelt så mange blivende arbejdsmigranter, som angiver, at det at sikre familien et bedre liv i Danmark som meget vigtigt, som andelen som angiver det at sikre et bedre liv i hjemlandet.

Det er nok vigtigt i denne sammenhæng igen at huske på, at gruppen af blivende arbejdsmigranter ikke kan betragtes som repræsentativ i forhold til den samlede gruppe af arbejdsmigranter fra Øst- og Centraleuropa. Tidligere studier peger således på, at netop det at sikre familien et bedre liv i hjemlandet er et væsentligt motiv for, at mange arbejdsmigranter tager midlertidigt til et andet land for at arbejde (Arnholtz & Hansen 2008). Som det fremgår af figur 7 senere, er der da også en stor andel af de blivende arbejdsmigranter, som allerede ved flytningen havde en opfattelse af, at flytningen til Danmark var mere eller mindre permanent. Det må derfor også forventes, at de arbejdsmigranter i vid udstrækning har valgt at flytte ikke bare selv men også deres familie til Danmark for at etablere sig hér. Netop spørgsmålet om, hvorvidt de blivende arbejdsmigranter enten medbringer familie eller skaber familie i Danmark, vil på baggrund af registerdata blive analyseret nærmere i andet delnotat. Yderligere bør det nævnes, at arbejdsmigranter, som er kommet for 5-6 år siden (umiddelbart efter starten på den økonomiske krise), skiller sig ud i forhold til både dem, som kom før og efter. De lægger i højere grad vægt på at tjene flere penge end i hjemlandet og på sikre et bedre liv i hjemlandet eller i Danmark.

Kigger man på de blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien, er der ikke væsentlige forskelle, selvom en lidt større del af rumænerne tilsyneladende er kommet til Danmark for at få nye oplevelser eller studere. Det hænger dog som tidligere nævnt sammen med, at de blivende rumænske arbejdsmigranter gennemsnitligt er lidt yngre end polakkerne. Til gengæld gælder det for flere af motiverne, at der er en klar sammenhæng mellem på den ene side, hvor vigtigt arbejdsmigranterne opfatter motivet, og på den anden side deres forventninger til, hvor længe de forestillede sig, at de ville blive i Danmark. Jo længere de forestillede sig, at de skulle blive i Danmark, jo større betydning havde det at sikre deres familie et bedre liv i Danmark, mens det at få nye oplevelser ikke overraskende havde større betydning for de arbejdsmigranter, som forestillede sig kun at skulle være i Danmark i kortere periode. Det er dog værd at bemærke, at 68 % af de blivende arbejdsmigranter, som angiver, at de forestillede sig at skulle blive i Danmark mindst ti år, samtidig angiver, at det at få nye oplevelser var meget vigtigt for deres beslutning om at flytte til Danmark. Nedenfor bliver det belyst nærmere, hvilke forventninger de blivende arbejdsmigranter havde til længden på deres ophold i Danmark samt deres kendskab til Danmark forud for, at de flyttede hertil.

5.5 Størstedelen havde aldrig været i Danmark, samtidig forventede størstedelen at blive mere end fem år

I de senere år har bl.a. en række studier af økonomer peget på, hvordan migranternes forventninger til deres ophold i modtagerlandet påvirker deres handlinger i form af viljen til at tage uddannelse i modtagerlandet, eller i forhold til hvilke typer af job arbejdsmigranterne er villige til at acceptere (se Dustmann & Görlach 2015 for en oversigt over disse studier). Studierne har peget på, at migranternes forventninger til længden på et ophold har betydning for bl.a. hvilke typer af job de vil tage og til hvilken løn (Dustmann & Görlach 2015). Det er derfor centralt at kende migranternes oprindelige forventninger til opholdet for senere at kunne forstå deres eventuelt forskellige mønstre i forhold til integration på arbejdsmarkedet. Nedenfor beskrives migranternes tilknytning til Danmark forud for flytningen, hvorefter fokus rettes mod deres oprindelige forventninger til længden på deres ophold i Danmark.

Tabel 8 viser, at 77 % af de blivende rumænske arbejdsmigranter og 59 % af de blivende polske arbejdsmigranter aldrig havde været i Danmark forud for, at de besluttede at flytte til Danmark. Størstedelen af de arbejdsmigranter, som efterfølgende har opholdt sig minimum tre år i Danmark, havde dermed på forhånd ingen førstehåndsviden om Danmark. Som tabellen også viser, har en væsentlig større andel af polakkerne været i Danmark i kortere perioder forud for deres flytning til Danmark, enten for at arbejde eller i forbindelse med ferie. Det kan sandsynligvis tilskrives en række forhold, for det første ligger Polen væsentlig tættere på Danmark end Rumænien. For det andet har Polen været en del af EU siden 2004, mens Rumænien først blev medlem i 2007. Det kan have gjort, at der har været større grupper af polakker i Danmark i længere tid, hvilket kan have betydet, at der i højere grad er udviklet formelle eller uformelle netværk mellem polakker i Danmark og Polen end mellem rumænere i Danmark og Rumænien. Udover den store andel, som aldrig har været i Danmark før de flyttede hertil, har 24 % af polakkerne og 16 % af rumænerne været i Danmark for at holde ferie. Der er dermed for begge grupper vedkommende flere af de blivende arbejdsmigranter, som har været her på ferie end for at arbejde.

Tabel 8: Havde du været i Danmark i kortere perioder på under tre måneder forud for flytningen til Danmark? (i procent)

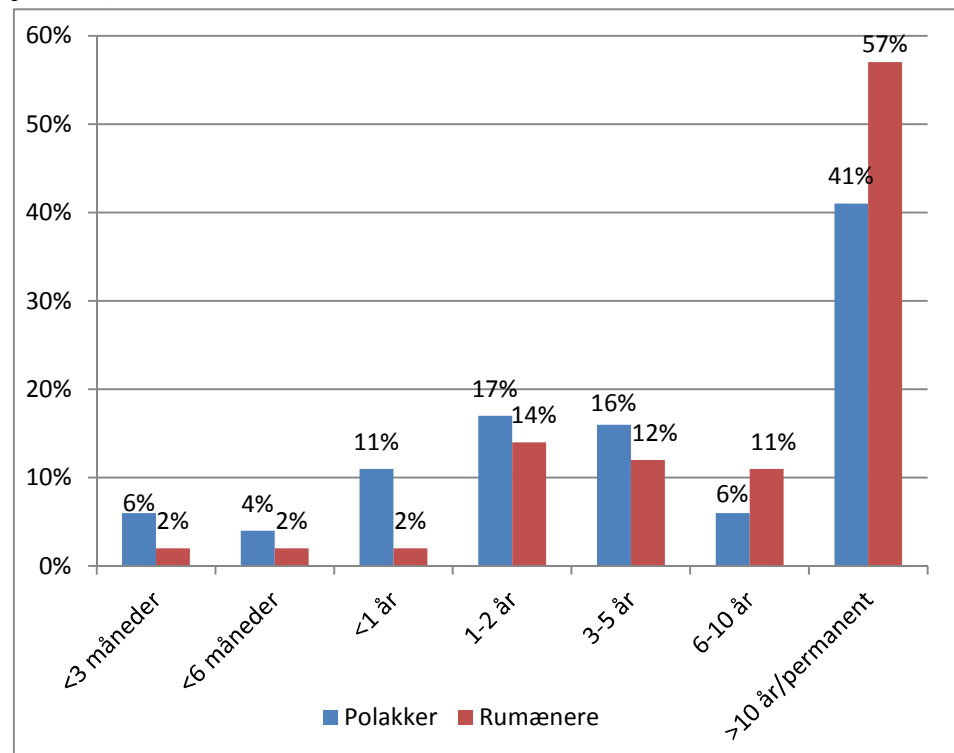
	Polakker	Rumænere
Ja, for at arbejde	17 %	8 %
Ja, for at holde ferie	24 %	16 %
Nej, aldrig	59 %	77 %

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

Vedrørende de blivende arbejdsmigranternes forventninger ved flytningen til Danmark, fremgår det af figur 7, at 57 % af de blivende rumænske arbejdsmigranter og 41 % af de blivende polske arbejdsmigranter forventede at blive i Danmark mere end 10 år. Til sammenligning forventede 21 % af polakkerne og

6 % af rumænerne at blive i under 1 år. At der er så store forskelle mellem rumænere og polakker er tankevækkende, når man tager ovenstående forskelle mellem de to lande i betragtning. Fordeler man yderligere forventningerne til længden på deres ophold på de enkelte aldersgrupper på henholdsvis polakker og rumænere, viser det sig, at særligt de yngste rumænere havde forestillet sig at blive længere end de tilsvarende polakker. Mens 48 % af rumænerne ved flytningen forestillede sig at blive mindst ti år, var det samme tilfældet for 25 % af polakkerne.

Figur 7: Da du flyttede til Danmark, hvor længe forventede du da at blive? (i procent)

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

I tabel 9 nedenfor fremgår det, at særligt de arbejdsmigranter, som har været i Danmark i en kortere periode på ferie, forventede at blive mere end 10 år. 61 % af dem, som havde været i Danmark på ferie havde således den forventning, mod 48 % af dem, som havde været her for at arbejde og 46 % af dem, som aldrig havde været i Danmark. Deler man de respektive grupper på polakker og rumænere, viser det sig, at det særligt er blandt arbejdsmigranterne, som aldrig har været i Danmark, at der er forskelle på de to grupper. Mens 54 % af rumænerne, som aldrig havde været i Danmark, forventede at skulle være her i mere end 10 år, var det samme tilfældet for 35 % af polakkerne. Det stemmer fint overens med, at en større del af de yngste rumænere forventede at blive mere end 10 år. Noget tyder dermed på, at der eksisterer en række forskelle mellem polakker og rumænere, som ikke umiddelbart lader sig forklare af forskelle i de to gruppers karakteristika. I stedet kan man overveje om forklaringen i højere

grad skal findes i forhold i henholdsvis Polen og Rumænien. Det ligger dog udenfor rammerne af dette projekt at undersøge, hvorvidt det er tilfældet. Yderligere kan man konstatere, at 462 af de blivende arbejdsmigranter i surveyen svarende til 26 % ingen relation havde til Danmark forud for, at de flyttede hertil. De havde således hverken arbejdet eller været på ferie i Danmark tidligere, ej heller kendte de hverken andre polakker/rumænere eller danskere inden. De var altså i en eller anden forstand uden førstehåndskendskab eller netværk i Danmark forud for ankomsten. I denne gruppe forventede 45 % af arbejdsmigranterne at blive i Danmark i mere end 10 år. Noget tyder dermed på, at der er en ikke uanseelig gruppe af arbejdsmigranter, som flytter til Danmark uden helt at vide, hvad de nærmere bestemt går ind til.

Tabel 9: Havde du været i Danmark i kortere perioder forud for flytningen fordelt på, hvor længe arbejdsmigranten ved flytningen forventede at blive i Danmark (i procent)

	Ja, for at arbejde	Ja, for at holde ferie	Nej, aldrig
Under 3 måneder	3 %	4 %	4 %
Under 6 måneder	2 %	1 %	3 %
Under 1 år	6 %	6 %	6 %
1-2 år	15 %	12 %	16 %
3-5 år	15 %	10 %	14 %
6-10 år	10 %	5 %	9 %
Mere end 10 år permanent	48 %	61 %	46 %

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

Udover de nævnte forskelle mellem polakker og rumænere, fremgår det af surveydata, at der ikke kan findes forskelle i forhold til uddannelsesniveau, eller hvorvidt de på forhånd var sikret et job i Danmark. Der er dog en klar sammenhæng mellem omfanget af deres erhvervs erfaring og deres forventninger til, hvor længe de skulle være i Danmark. Jo mere erhvervs erfaring og dermed sandsynligvis også jo ældre migranterne var ved flytningen, jo længere forventede de at blive. Dog er der stadig en stor gruppe af migranter, som på trods af meget lidt erhvervs erfaring forventede at skulle være i Danmark mere eller mindre permanent ved flytningen hertil.

5.6 De blivende arbejdsmigranternes vurdering af deres nuværende job

Som vi så indledningsvis på baggrund af registerdata fra jobindsats.dk finder størstedelen af arbejdsmigranterne fra Øst- og Centraleuropa arbejde inden for en håndfuld brancher. Generelt dominerer brancher med relativt lave formelle kompetencekrav som rengøring, landbrug, bygge- og anlægsbranchen, jern- og metalindustri og til dels hoteller og restauranter. Hvor tilfredse er arbejdsmigranterne med deres nuværende job i Danmark generelt og specifikt i forhold til løn- og arbejdsvilkår og match med kvalifikationer? Disse spørgsmål bliver

taget op i det følgende ved en præsentation af de enkelte variable samt en undersøgelse af, hvorvidt der er en sammenhæng mellem tilfredsheden på de enkelte områder.

5.6.1 Generelt er de blivende arbejdsmigranter meget tilfredse med deres job

Generelt er de blivende arbejdsmigranter meget tilfredse med deres nuværende job. Mere end 80 % af arbejdsmigranterne erklærer sig således enig eller helt enig i at være tilfredse med deres nuværende job. Omvendt er det bare 6 % af polakkerne og 5 % af rumænerne, der er uenige eller helt uenige i at være tilfredse med deres nuværende job. Det er ikke muligt at finde nogen sammenhæng mellem tilfredsheden med det nuværende job og omfanget af arbejdsmigranternes erhvervs erfaring, før de kom til Danmark. Til gengæld er der en klar tendens til, at tilfredsheden stiger i takt med arbejdsmigranternes sproglige færdigheder på dansk. Det er nærliggende at se denne sammenhæng som en konsekvens af, at netop sproglige færdigheder har stor betydning for kommunikationen med ledelsen og ikke mindst kollegerne i det daglige på arbejdspladsen. Tilfredsheden er generelt lavest blandt arbejdsmigranter med en kort videregående eller bacheloruddannelse. Det kunne tyde på, at netop disse grupper har sværere ved at overføre deres uddannelseskvalifikationer til det danske arbejdsmarked. Nedenfor rettes fokus mod sammenhængen mellem uddannelsesniveau og arbejdsmigranternes vurdering af, hvorvidt deres nuværende job matcher deres kvalifikationer.

Tabel 10: Hvor enig er du i følgende? Jeg er tilfreds med mit nuværende job (i procent)

	Polakker	Rumænere
Helt enig	41 %	48 %
Enig	38 %	35 %
Hverken enig eller uenig	15 %	11 %
Uenig	4 %	3 %
Helt uenig	2 %	2 %

N: 1583: 729 polakker og 854 rumænere

5.6.2 Generelt stor tilfredshed med løn- og arbejdsvilkår

Ligesom med den generelle tilfredshed med jobbet er der overordnet stor tilfredshed hos både polakker og rumænere med løn- og arbejdsvilkår; 76 % af polakkerne og 78 % af rumænerne er således helt tilfredse eller tilfredse. Som med den generelle tilfredshed er de af de blivende arbejdsmigranter, som angiver at tale flydende eller rigtig godt dansk generelt mere tilfredse også med deres løn- og arbejdsvilkår. Ligeledes genfindes billedet af, at de blivende arbejdsmigranter med en kort videregående eller bacheloruddannelse generelt er mindre tilfredse end de andre uddannelsesgrupper.

Tabel 11: Hvor enig er du i følgende? Jeg er tilfreds med løn- og arbejdsvilkårene i mit nuværende job (i procent)

	Polakker	Rumænere
Helt enig	30 %	39 %
Enig	46 %	39 %
Hverken enig eller uenig	15 %	15 %
Uenig	6 %	5 %
Helt uenig	3 %	3 %

N: 1583: 729 polakker og 854 rumænere

5.6.3 Begrænset match med kvalifikationer

Mens størstedelen af de blivende arbejdsmigranter, som vi så ovenfor, var tilfredse både generelt med deres nuværende job og med løn- og arbejdsvilkårene i jobbet, er billedet et noget andet, når man kigger på deres vurdering af, hvorvidt jobbet svarer til deres kvalifikationer. Her erklærer omkring 35 % af både polakkerne og rumænerne sig uenige eller helt uenige, mens omkring 50 % fra begge grupper erklærer sig enige eller helt enige. Billedet er dermed noget mere sammensat og noget tyder på en vis polarisering, hvor nogle af de blivende arbejdsmigranter har været i stand til at finde gode job, som de vurderer svarer til deres kvalifikationer, mens andre har fundet job, de godt nok generelt er tilfredse med, men som de ikke mener svarer til deres kvalifikationer. Det er samtidig interessant at sammenholde de 35 %, som ikke mener, at de bruger deres kvalifikationer i deres nuværende job i Danmark med de 25 %, som vi tidligere så, der angav, at de ikke brugte deres kvalifikationer i deres seneste job i hjemlandet. Det viser endnu engang, at bosættelsen langt fra kun er historien om migranter, som flytter fra job i hjemlandet som matchede deres kvalifikationer til Danmark og udfører arbejde, som ikke svarer til deres kvalifikationer. Det er samtidig værd at huske på, at der er tale om en subjektiv vurdering af, hvorvidt vedkommende bruger sine kvalifikationer. Forventningen må derfor være, at også en del danske arbejdstagere ville svare, at deres nuværende job ikke svarer til deres kvalifikationer. I andet delnotat rettes fokus ved hjælp af registerdata mod, hvilke job de blivende arbejdsmigranter har i Danmark og får dermed et alternativt (objektivt) mål for sammenhængen mellem deres uddannelses- og erhvervsbaggrund fra hjemlandet og deres arbejde i Danmark.

Tabel 12: Hvor enig er du i følgende? Mit nuværende job svarer til mine kvalifikationer (i procent)

	Polakker	Rumænere
Helt enig	30 %	32 %
Enig	22 %	18 %
Hverken enig eller uenig	16 %	15 %
Uenig	18 %	13 %
Helt uenig	15 %	23 %

N: 1583: 729 polakker og 854 rumænere

Nogle af de grupper, som har svært ved at finde arbejde, der matcher deres kvalifikationer, er bl.a. dem, som i hjemlandet har arbejdet inden for handel og kontor og dem, som har arbejdet inden for service. Inden for handel og kontor er det nærliggende at tilskrive mismatchet de krav til sproglige kompetencer, som den udbredte kundekontakt skaber. Den fortolkning understøttes af, at der er en klar sammenhæng mellem arbejdsmigranternes selvvaluerede dansk-sprogskundskaber og matchet med kvalifikationer. Mens 62 % af arbejdsmigranterne, som selv vurderer, at de taler rigtig godt dansk mener, at deres nuværende job svarer til deres kvalifikationer, er det samme tilfældet for 44 % af arbejdsmigranterne, som selv vurderer, at de taler dårligt dansk. I mange job med lave formelle kompetencekrav er alenearbejde mere udbredt, hvorfor der ikke er de store krav til sprog; samtidig oplever en del af de blivende arbejdsmigranter i toppen af jobhierarkiet givetvis, at det er muligt at begå sig på engelsk.

Ser man nærmere på arbejdsmigranternes uddannelsesbaggrund, viser det sig ligesom med den generelle tilfredshed og tilfredsheden med løn- og arbejdsvilkårene, at de bedst uddannede generelt oplever det bedste match, og at de blivende arbejdsmigranter med en kort videregående uddannelse oplever det dårligste match. Noget tyder dermed på, at det er en gruppe, som kommer i klemme på det danske arbejdsmarked og dårligt er i stand til at finde job, som de mener matcher deres kvalifikationer.

Ikke overraskende er der en tæt sammenhæng mellem henholdsvis den generelle tilfredshed med jobbet, løn- og arbejdsvilkårene og vurderingen af, om jobbet svarer til kvalifikationerne. Jo højere grad af relevans jo større tilfredshed med jobbet. Som det fremgår af tabel 13 nedenfor er en del af de blivende arbejdsmigranter, som ikke oplever, at jobbet svarer til deres kvalifikationer, alligevel generelt tilfredse med jobbet. 64 % af de migranter, som er helt eller delvist uenige i, at deres nuværende job svarer til deres kvalifikationer, er således samtidig helt eller delvist tilfredse med deres nuværende job. Det tyder på, at der er en større gruppe migranter, for hvem matchet med kvalifikationer er sekundært i vurderingen af jobbet. Ser man på sammenhængen mellem den generelle tilfredshed med jobbet og tilfredsheden med løn- og arbejdsvilkår, er det tydeligt, at hvor migranterne godt kan være tilfredse i et job, som ikke mat-

cher deres kvalifikationer, kan tilfredsheden ikke opnås, hvis man er utilfreds med sine løn- og arbejdsvilkår. Mens kun 9 % af migranterne, som er helt uenige i, at de bruger deres kvalifikationer, samtidig generelt er helt utilfredse med deres job, gælder den samme kombination af helt uenig i tilfredshed med løn- og arbejdsvilkår og generel utilfredshed med jobbet for mere end 51 %. Noget tyder dermed på, at tilfredsheden med jobbet i højere grad er knyttet til løn og arbejdsvilkår end til matchet med kvalifikationer.

Tabel 13: Hvor enig eller uenig er du i følgende udsagn...jeg er tilfreds med mit nuværende job fordelt på vurdering af om det nuværende job matcher kvalifikationer (i procent)

	Helt enig	Enig	Hverken enig eller uenig	Uenig	Helt uenig
Helt enig	54%	15%	12%	8%	11%
Enig	15%	30%	18%	21%	16%
Hverken enig eller uenig	5%	15%	19%	22%	39%
Uenig	2%	10%	10%	22%	53%
Helt uenig	11%	0%	16%	0%	74%

5.7 Over halvdelen af de blivende arbejdsmigranter var sikret et job forud for flytning

Der er efterhånden gået mere end ti år siden den første udvidelse af EU mod Øst- og Centraleuropa i 2004, hvilket betyder, at der over årene er etableret både formelle og mere uformelle netværk mellem Danmark og Polen og Rumænien. Det er givetvis en del af forklaringen på, at mere end halvdelen af de blivende arbejdsmigranter angiver, at de var sikret et job i Danmark forud for flytningen. I andet delnotat er fokus på netop betydningen af de sociale netværk, de blivende arbejdsmigranter havde forud for flytningen til Danmark, samt ikke mindst betydningen af de sociale netværk, de nu har i Danmark.

Som det fremgår af tabel 14 nedenfor, var 62 % af polakkerne og 51 % rumænerne sikret et job i Danmark inden de flyttede hertil. Forskellene mellem kønnene var dog endnu større. Mens 65 % af mændene var sikret et job inden flytningen, gjorde det samme sig gældende for 44 % af kvinderne. Det er med til at tegne et billede af, at det i mange tilfælde er mænd, der flytter til Danmark først, hvorefter kvinderne senere flytter efter. I tråd med billedet fra arbejdsmigranternes motiver for at flytte til Danmark var en større andel af de ældre arbejdsmigranter på forhånd sikret et job, inden de flyttede til Danmark. Det stemmer fint overens med, at en større andel af de yngste arbejdsmigranter flyttede til Danmark for at få nye oplevelser, mens en større andel af de ældre flyttede til for at tjene flere penge og sikre familien et bedre liv. De yngre er således mere tilbøjelige til at flytte sig uden på forhånd at være sikret et job, hvilket måske kan hænge sammen med, at de har færre forpligtelser over for familie

end de ældre. I andet delnotat bliver det vha. registerdata muligt at se nærmere på, om arbejdsmigranter flytter til Danmark med eller uden familie.

Tabel 14: Var du sikret et job, inden du flyttede til Danmark? (i procent)

	Polakker	Rumænere
Ja	62 %	51 %
Nej	34 %	45 %
Nej, jeg har aldrig haft et job i Danmark	4 %	4 %

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

Ser man nærmere på, hvordan de blivende arbejdsmigranter fik deres første job i Danmark, viser det sig, at 64 % af alle arbejdsmigranterne selv tog kontakt i forbindelse med deres første job i Danmark. Desuden viser det sig, at halvdelen af dem, som var sikret et job inden de flyttede til Danmark, selv havde taget kontakt, mens 46 % var blevet kontaktet. For de blivende arbejdsmigranter, som ikke var sikret et job inden de flyttede til Danmark, er forskellene væsentlig mere markante. Mens 83 % selv tog kontakt, var det således kun 15 %, som blev kontaktet. Noget tyder dermed på, at der kan identificeres to meget forskellige grupper, når det handler om jobsøgningsstrategier. På den ene side er der en gruppe, som var sikret job, inden de flyttede til Danmark, hvor de for en dels vedkommende var blevet kontaktet af andre; på den anden side er der en betragtelig gruppe, som flyttede til Danmark uden at være sikret et job, og som i høj grad selv har gjort en indsats for efterfølgende at skaffe sig et job.

Tabel 15: I forbindelse med dit første job i Danmark, tog du da selv kontakt eller blev du kontaktet af arbejdsgiveren? Fordelt på hvorvidt arbejdsmigranten var sikret et job forud for flytningen til Danmark (i procent)

	Ja	Nej
Jeg tog selv kontakt	50 %	83 %
Jeg blev kontaktet	46 %	15 %
Husker ikke	4 %	2 %

N: 1707 polakker og rumænere

Retter man fokus mod, hvilke aktører, der spillede en rolle i forbindelse med deres første job i Danmark, viser det sig, at 31 % tog direkte kontakt til arbejdsgiveren, mens 41 % kontaktede et familiemedlem eller en ven eller en bekendt, mens 15 % kontaktede et rekrutterings-/vikarbureau. Endeligt kontaktede 6 % jobcentret eller en anden offentlig aktør. Zoomer man ind på gruppen af blivende arbejdsmigranter, som var sikret et job forud for at de flyttede til Danmark, ser man, at 48 % af arbejdsmigranterne kontaktede enten et familiemedlem eller en ven eller bekendt. Samtidig var der 23 %, som kontaktede arbejdsgiveren direkte og 21 %, som kontaktede et rekrutterings-/vikarbureau. Kun 3 % kontaktede jobcentret eller en anden offentlig aktør. Noget tyder dermed på, at per-

sonlige netværk spiller en meget central rolle i allerede på forhånd at sikre arbejdsmigranter et job i Danmark forud for, at de flytter hertil. Det passer fint sammen med, at mange tidligere studier har vist, at sociale netværk bl.a. fungerer ved, at personer siger god over for deres arbejdsgiver for venner eller bekendte i deres netværk.

Retter man fokus mod gruppen af blivende arbejdsmigranter, som ikke var sikret et job forud for flytningen til Danmark, viser der sig et lidt andet billede. 39 % har kontaktet arbejdsgiveren direkte, mens 36 % enten har kontaktet et familiemedlem, en ven eller en bekendt. Endelig har 10 % kontaktet et rekrutterings-/vikarbureau og 9 % har kontaktet jobcentret eller en anden offentlig aktør. Her spiller først og fremmest den direkte kontakt til arbejdsgiveren, men også kontakten til migrantens personlige netværk en væsentlig rolle.

Retter man blikket mod de 33 % af de blivende arbejdsmigranter, som ikke selv primært tog initiativ i forbindelse med deres første job i Danmark, men i stedet blev kontaktet, viser det sig, at arbejdsgiverne og rekrutterings-/vikarbureauerne spillede en meget væsentlig rolle. Mens 27 % blev kontaktet af arbejdsgiveren og 22 % af rekrutterings-/vikarbureauer, blev 40 % kontaktet af enten et familiemedlem, en ven eller en bekendt. Zoomer man ind på dem, som var sikret et job forud for flytningen til Danmark, og som blev kontaktet af andre, viser det sig, at 26 % blev kontaktet af arbejdsgiveren, 25 % af et rekrutterings-/vikarbureau og 40 % af et familiemedlem, en ven eller en bekendt. Der foregår altså tilsyneladende en mere eller mindre målrettet rekruttering af polske og rumænske arbejdsmigranter i deres hjemlande både fra enkelte arbejdsgiveres og rekrutterings-/vikarbureauers side. Ser man omvendt på de 15 % (svarende til 107 arbejdsmigranter), som ikke var sikret et job forud for flytningen, og som ikke selv umiddelbart tog initiativ til at få det første job i Danmark, blev 30 % kontaktet direkte af arbejdsgiveren, 12 % af et rekrutterings-/vikarbureau, 42 % af et familiemedlem, en ven eller en bekendt og 7 % af jobcentret eller en anden offentlig aktør.

Tabel 16: I forbindelse med dit første job i Danmark tog du selv kontakt eller blev du kontaktet, fordelt på hvem arbejdsmigranten tog kontakt til/kontaktede arbejdsmigranten

	Jeg tog selv kontakt	Jeg blev kontaktet
Familiemedlem/ven	24%	25%
Bekendt	17%	15%
Rekrutterings-/vikarbureau	15%	22%
Arbejdsgiveren/lederen	31%	27%
Jobcentret/Anden offentlig aktør	6%	5%
Andre	5%	6%

N: 1.645

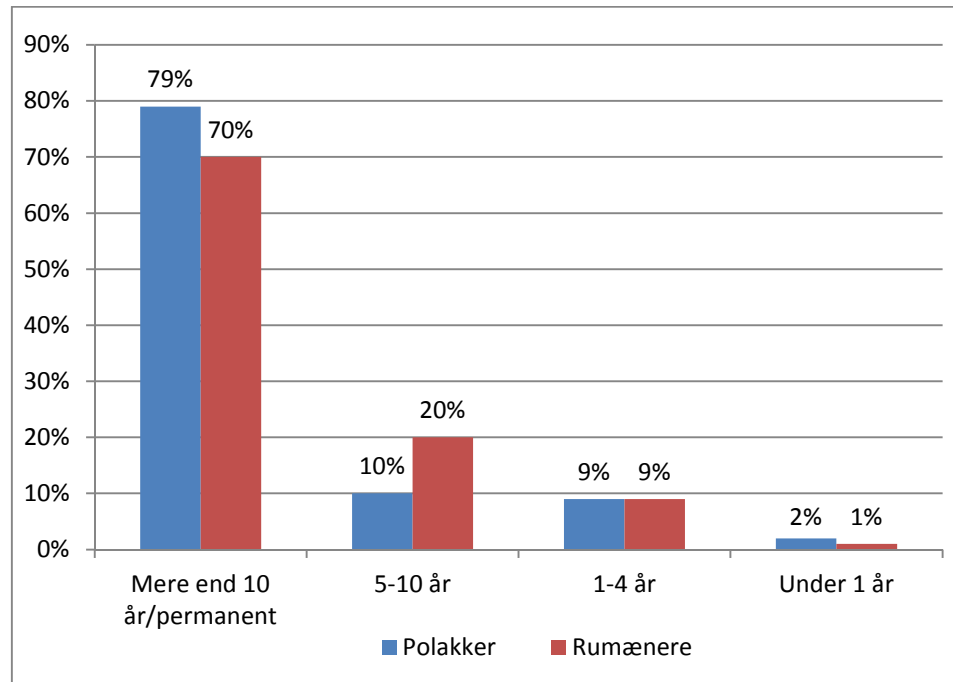
Samlet stemmer billedet fint overens med det billede, som tegnede sig i et tidligere studie af danske virksomheders brug af østeuropæisk arbejdskraft (An-

dersen & Felbo-Kolding 2013). Hér viste det sig, at 78 % af virksomhederne, som brugte østeuropæisk arbejdskraft, benyttede sig af personlige kontakter i deres rekruttering, mens 18 % benyttede sig af samarbejdspartnere og 15 % af vikarbureauer i Danmark. Det er derfor nærliggende også at forestille sig, at der bag en del af de 40 % af de blivende arbejdsmigranter, som angiver, at de først blev kontaktet af et familiemedlem, en ven eller en bekendt, har stået en arbejdsgiver, som eksempelvis har spurgt vedkommende, om ikke han eller hun kendte én, som de kunne anbefale.

5.8 De blivende arbejdsmigranter er kommet for at blive

Som nævnt i indledningen kan man med debatten om arbejdsmigranter næsten blive forledt til at tro, at alle arbejdsmigranter blot er i Danmark i en kortere periode for at arbejde og tjene så meget som muligt for så derefter at tage tilbage til deres hjemland for dér at realisere drømmen om et bedre liv. Alene det faktum, at gruppen af blivende arbejdsmigranter, som har en tilknytning til Danmark på minimum tre år, i dag udgør 43 % af den samlede gruppe af øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked, vidner om, at det langt fra er tilfældet. Som vist ovenfor, havde omkring halvdelen af alle de blivende arbejdsmigranter ved flytningen en forventning om, at skulle blive boende i Danmark i mere end 10 år. Og foreløbig har de da også alle boet her i mere end tre år, og ser man på deres forventninger til, hvor længe de nu forventer at blive boende, viser figur 8, at 79 % af polakkerne og 70 % af rumænerne forventer at blive boende permanent eller minimum 10 år. Der er dermed tale om en gruppe, som allerede har etableret sig i Danmark og forventer, at Danmark også i fremtiden skal danne rammen om deres liv. Lægger man gruppen af blivende arbejdsmigranter, som forventer at blive boende i fem til ti år, til den store gruppe af mere eller mindre permanente arbejdsmigranter, viser det sig, at omkring 90 % af polakkerne og rumænerne forventer at blive boende i Danmark i minimum fem år. Hér er det selvfølgelig vigtigt at huske på, at der er tale om en gruppe, som allerede har været her i en årrække. På det grundlag er det ikke så overraskende, at så stor en andel forestiller sig at blive også fremover, da de må forventes på nuværende tidspunkt at have etableret sig i Danmark. I alle tilfælde betyder arbejdsmigranternes forventning om at blive boende, at det må siges at være yderst relevant at se, om de er i stand til over tid at finde fodfæste på arbejdsmarkedet.

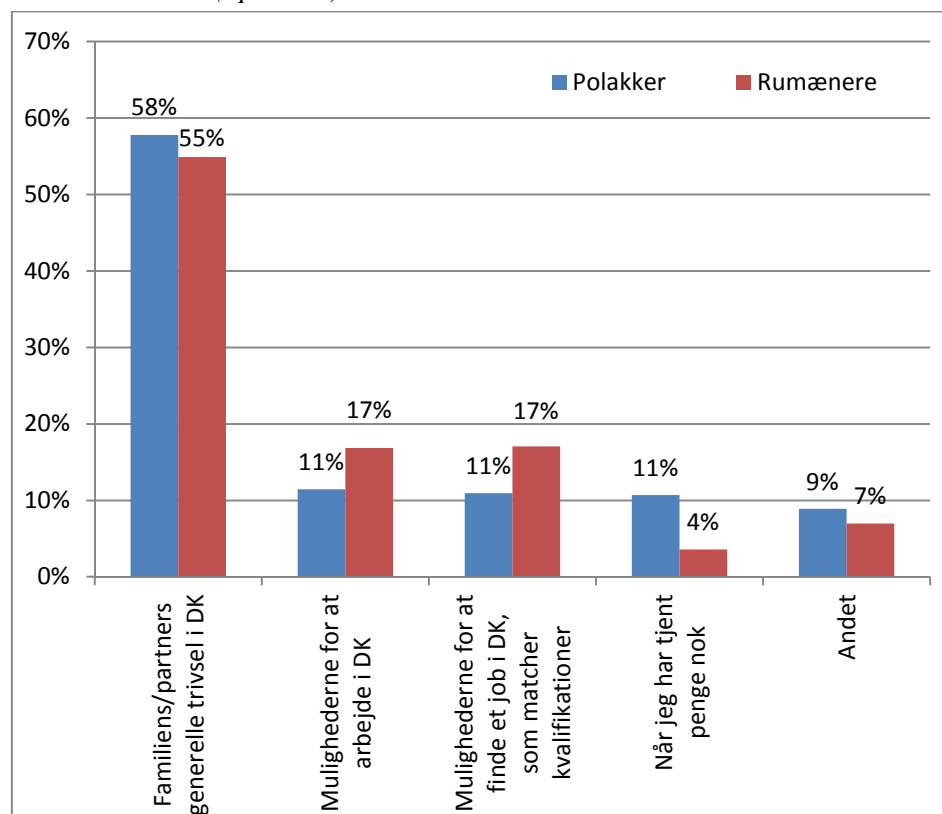
Figur 8: Hvor længe forventer du at blive boende i Danmark? (i procent)

N: 1778: 820 polakker og 958 rumænere

Surveydata viser, at der ingen sammenhæng er mellem migranternes nuværende job og deres forventninger til, hvor længe de vil blive i Danmark. Det afgørende for denne gruppe er således ikke kun deres succes på arbejdsmarkedet, men i høj grad også andre faktorer. Det billede bekræftes, når man ser på, hvilke faktorer de tillægger betydning for, hvor længe de vil blive i Danmark. Hér viser det sig, at familiens eller partnerens generelle trivsel i Danmark for mere end halvdelen af de blivende arbejdsmigranter er den vigtigste faktor i forhold til, hvor længe de forestiller sig at blive i Danmark. Til sammenligning peger 22 % af de blivende polske arbejdsmigranter og 34 % af de blivende rumænske arbejdsmigranter på henholdsvis mulighederne for at arbejde i Danmark og mulighederne for at finde et job, som svarer til kvalifikationerne. I betragtning af, at der er tale om arbejdsmigranter, som allerede har en tilknytning på mindst tre år, er det måske ikke så overraskende, at det at tjene penge ikke er det vigtigste for mere end 11 % af polakkerne og 4 % af rumænerne. Var samme spørgsmål blevet stillet til midlertidige arbejdsmigranter, må forventningen være, at det ville være det vigtigste for væsentlig flere.

Figur 9: Hvad er det vigtigste i forhold til, hvor længe du bliver boende i Danmark? Er det...? (i procent)

N: 1707: 787 polakker og 920 rumænere

6. Sammenfatning

Gruppen af blivende arbejdsmigranter udgør i dag omkring halvdelen af alle beskæftigede øst- og centraleuropæere på det danske arbejdsmarked. Udviklingen har særligt taget fart i perioden fra 2008 til 2014, hvor de blivende arbejdsmigranter er gået fra at udgøre 7 % til 43 % af den samlede øst- og centraleuropæiske beskæftigelse. Samtidig er andelen af fuldtidsbeskæftigelsen i samme periode gået fra 10 % til 57 %. På baggrund af data fra en unik survey blandt en repræsentativ stikprøve af arbejdsmigranter er det muligt at give et billede af de blivende arbejdsmigranter fra henholdsvis Polen og Rumænien i Danmark. Surveydata tegner samlet set et billede af en gruppe, hvor de fleste kommer til Danmark med en uddannelse, men hvor der også er store forskelle internt i gruppen. I forhold til de blivende arbejdsmigranternes uddannelsesbaggrund gælder således, at

- 38 % af rumænerne kom med en gymnasial uddannelse som højest fuldførte uddannelse, det samme var tilfældet for 16 % af polakkerne.
- Omvendt kom 23 % af polakkerne mod 13 % af rumænerne med en erhvervsuddannelsesbaggrund,

- mens 30 % af polakkerne og 24 % af rumænerne kommer med minimum en mellemlang videregående uddannelse.
- Omkring hver fjerde er uddannet inden for teknik og anden industri
- 16 % af polakkerne og 12 % af rumænerne er uddannet inden for handel og kontor.

Ser man nærmere på deres erhvervs erfaring, tegner dig sig et billede af en gruppe med store forskelle

- Hver fjerde af polakkerne og hver tredje af rumænerne havde maksimalt tre års erhvervs erfaring og 13 % maksimalt et års erhvervs erfaring.
- Omvendt havde 45 % af polakkerne og 32 % af rumænerne mere end 10 års erhvervs erfaring med sig.

Der er altså tale om en heterogen gruppe af blivende arbejdsmigranter, som derfor også må forventes at agere forskelligt på arbejdsmarkedet. I andet delnotat rettes fokus mod, hvordan de forskellige grupper af blivende arbejdsmigranter klarer sig på arbejdsmarkedet.

Der har i migrationslitteraturen såvel som i den offentlige debat været en del diskussion om, hvorfor arbejdsmigranterne kommer til Danmark, herunder hvad det er for en situation i hjemlandet arbejdsmigranterne forlader. Surveydata viser, at

- 70 % var i arbejde, heraf 10 % i et andet land,
- 8 % af polakkerne og 5 % af rumænerne var arbejdsløse umiddelbart forud for flytningen til Danmark,
- endelig var 14 % af polakkerne og 20 % af rumænerne studerende.

Det var ikke på grund af arbejdsløshed, at polakkerne og rumænerne kom til Danmark. Det motiv, flest af de blivende arbejdsmigranter nævnte til at være flyttet til Danmark, var da også at komme ud i verden og få nye oplevelser. Blandt de vigtigste motiver nævnte

- 68 % at det at komme ud i verden og få nye oplevelser var meget vigtigt for deres beslutning om at flytte til Danmark
- 58 % det at sikre familien et bedre liv i Danmark
- 57 % at tjene flere penge end i hjemlandet

Det tyder på, at det langt fra er alle blivende arbejdsmigranter, som rejser hjemmefra med en færdig plan for deres ophold i Danmark. Det til trods for at 41 % af polakkerne og 57 % af rumænerne angiver, at de ved flytningen forventede at blive i Danmark i mere end 10 år. Det peger samtidig på, at det økono-

miske rationale på trods af store socioøkonomiske forskelle mellem Polen/Rumænien og Danmark for denne gruppe ikke nødvendigvis er det primære motiv.

Det, at halvdelen af de blivende arbejdsmigranter angiver, at de allerede ved flytningen forventede at blive i Danmark i mere end 10 år skal ses i relation til, at

- bare 24 % af rumænerne og 41 % af polakkerne havde været i Danmark forud for flytningen.

Tre ud af fire rumænere og næsten 60 % af polakkerne har således intet førstehåndskendskab til Danmark forud for flytningen.

Noget tyder samtidig på, at der eksisterer en række forskelle mellem polakker og rumænere, som ikke umiddelbart kan forklares med forskelle i de to gruppers karakteristika. I stedet kan man overveje, om forklaringen i højere grad skal findes i forhold i henholdsvis Polen og Rumænien. Yderligere kan man konstatere, at

- 462 af arbejdsmigranterne (svarende til 26 %) ingen relation havde til Danmark forud for, at de flyttede hertil.

De havde således hverken arbejdet eller været på ferie i Danmark tidligere, ej heller kendte de andre polakker/rumænere i Danmark eller danskere inden. De var altså i en eller anden forstand uden førstehåndskendskab eller netværk i Danmark forud for ankomsten. I denne gruppe forventede 45 % af arbejdsmigranterne alligevel at blive i Danmark i mere end 10 år. Noget tyder dermed på, at der er en ikke uanseelig gruppe af arbejdsmigranter, som flytter til Danmark med drømmen om et bedre liv uden helt at vide, hvad de nærmere bestemt går ind til.

Retter man fokus mod de blivende arbejdsmigranternes vurdering af deres nuværende job, viser det sig, at

- Mere end 80 % er generelt tilfredse – kun omkring 5 % er generelt utilfredse
- Mere end 75 % er tilfredse med løn- og arbejdsvilkårene i jobbet
- Rumænerne er generelt en smule mere tilfredse end polakkerne
- Tilfredsheden er generelt lavest blandt arbejdsmigranter med en kort videregående uddannelse
- Omkring 35 % er uenige i at deres nuværende job matcher deres kvalifikationer

- Jo bedre de vurderer deres danskundskaber jo større er oplevelsen af et match med kvalifikationer
- Den generelle tilfredshed med jobbet hænger tæt sammen med tilfredsheden med løn- og arbejdsvilkår, mens matchet med kvalifikationer betyder mindre for den generelle tilfredshed

Den store generelle tilfredshed blandt særligt rumænerne hænger i høj grad sammen med en høj grad af tilfredshed med løn- og arbejdsvilkårene i jobbet. Noget tyder dog på, at arbejdsmigranterne med en kort videregående uddannelse ikke finder job, som de mener matcher deres kvalifikationer. Dette peger på, at 'brain waste' er et reelt fænomen for denne gruppe. Endelig ser der ud til at være en tendens til, at nogle uddannelsesområder bedre lader sig overføre til en dansk kontekst. Det drejer sig bl.a. om sundhedsområdet, naturvidenskab, industri, bygge og anlæg og levnedsmiddel og husholdning, mens nogle af de humanistiske universitetsuddannelser og uddannelser inden for handel og kontor helt i tråd med tidligere studier lader til dårligere at lade sig overføre.

På trods af at en stor andel af de blivende arbejdsmigranter aldrig havde været i Danmark, og for en dels vedkommende heller ikke kendte hverken landsmænd eller danskere i Danmark, var

- 62 % polakkerne og 51 % af rumænerne allerede sikret et job inden de flyttede til Danmark

Ser man nærmere på, hvordan arbejdsmigranterne fik deres første job, viser det sig, at

- 64 % af alle blivende arbejdsmigranter selv tog kontakt til enten dele af deres netværk, et rekrutterings-/vikarbureau, arbejdsgiveren eller jobcentret eller en anden offentlig aktør
- 50 % af de arbejdsmigranter, som var sikret et job forud for flytningen, havde selv taget kontakt,
- mens 83 % af de arbejdsmigranter, som kom til Danmark uden at være sikret job, selv tog kontakt

De to grupper har altså haft væsentligt forskellige jobsøgningsmønstre i forbindelse med deres første job i Danmark, hvilket stemmer overens med billedet to grupper arbejdsmigranter, hvor den ene kommer med en klar plan om at blive permanent for at give sin familie et bedre liv i Danmark, mens den anden i højere grad kommer for at få nye oplevelser. Ser man nærmere på, hvem de blivende arbejdsmigranter enten tog kontakt til eller blev kontaktet af viser det sig, at migranternes personlige netværk spiller en meget central rolle i at sikre arbejdsmigranter et job i Danmark forud for, at de flytter hertil. Det passer fint sammen med, at mange tidligere studier har vist, at sociale netværk bl.a. fungerer ved, at personer siger god over for deres arbejdsgiver for venner eller be-

kendte i deres netværk. Samtidig er det dog værd at bemærke, at professionelle mellemmand i form af rekrutterings-/vikarbureauer spiller en rolle for mange arbejdsmigranter. For gruppen af blivende arbejdsmigranter, som ikke var sikret et job forud for flytningen til Danmark gælder det, at størstedelen af migranterne enten tog direkte kontakt til arbejdsgiveren eller en person fra vedkommendes netværk. Retter man blikket mod de 33 % af de blivende arbejdsmigranter, som blev kontaktet i forbindelse med deres første job i Danmark, viser det sig, at det ikke spillede den store rolle, om de var sikret et job forud for flytningen til Danmark eller ej. Uanset hvad, så spillede arbejdsgiverne og rekrutterings-/vikarbureauerne en meget væsentlig rolle.

Samlet stemmer billedet fint overens med det billede, som tidligere tegnede sig i studiet af danske virksomheders brug af østeuropæisk arbejdskraft (Anderesen & Felbo-Kolding 2013). Her viste det sig, at størstedelen af virksomhederne, som brugte østeuropæisk arbejdskraft, benyttede sig af personlige kontakter i deres rekruttering, mens også samarbejdspartnere og vikarbureauer i Danmark spillede en væsentlig rolle. Det er derfor nærliggende også at forestille sig, at der bag en del af de 40 % af de blivende arbejdsmigranter, som angiver, at de først blev kontaktet af en person i deres netværk, har stået en arbejdsgiver, som eksempelvis har spurgt vedkommende, om ikke han eller hun kendte én, som de kunne anbefale.

Overordnet er analysen en historie om en gruppe af arbejdsmigranter, hvor en stor andel fra starten havde et længere perspektiv på deres ophold i Danmark uafhængigt af, om de havde forhåndskendskab til Danmark eller ej. Der var dog trods alt også 38 % af polakkerne og 20 % af rumænerne, som forventede at forlade Danmark efter maksimalt to år. Efter at have været i Danmark i minimum tre år, da de i forbindelse med surveyen blev spurgt til, hvor længe de nu forventede at blive, var billedet endnu mere entydigt. Mens 41 % af polakkerne ved flytningen forventede at blive i Danmark i mere end 10 år, var andelen nu steget til 79 %, mens yderligere 10 % forventer at blive fem til ti år. For rumænerne gælder det, at mens 57 % oprindeligt forventede at blive mere end ti år, er andelen nu steget til 70 %, mens yderligere 20 % forventer at blive i fem til ti år. Udviklingen i andelen af arbejdsmigranter, som forventer at blive mere end ti år, er således væsentlig større blandt polakkerne end blandt rumænerne. En forklaring kan eventuelt være den geografiske afstand, som gør det lettere for polakker end rumænere fortsat at rejse til deres hjemland, efter at de er flyttet til Danmark, hvilket gør, at færre fra starten forestiller sig at blive i Danmark i en længere årrække. Omvendt kan den markante udvikling måske tages som udtryk for, at når først beslutningen om at blive er taget, hvad enten den så bliver taget i hjemlandet forud for flytningen eller i Danmark, så forestiller de fleste sig at blive mere eller mindre permanent. Det er dog ikke muligt at afgøre på baggrund af nærværende data, hvorvidt det er tilfældet, men vil i stedet kræve eksempelvis interviews med blivende arbejdsmigranter.

7. Appendiks A

7.1 Afgræsning af gruppen af blivende arbejdsmigranter

Gruppen af blivende arbejdsmigranter er, som nævnt i indledningen, vokset hvert eneste år siden 2008. Det betyder, at gruppen i dag spiller en væsentlig rolle på det danske arbejdsmarked. Ambitionen med projektet er at sætte fokus på de arbejdsmigranter fra Øst- og Centraleuropa, som vælger at blive i Danmark i en længere årrække, da nylige studier har vist, at arbejdsmigranter agerer væsentligt forskelligt på arbejdsmarkedet afhængig af deres forventninger til længden på deres ophold (se Dustmann & Görlach 2015 for en oversigt; Castro-Martin & Cortina 2015).

Det er derfor vigtigt at forstå arbejdsmigranter ud fra et kontinuum. Den ene ende udgøres af midlertidige arbejdsmigranter, som kun er i landet i en meget kort periode, nogle gange under en uge, eksempelvis som udstationerede. Den anden ende udgøres af permanente arbejdsmigranter, som migrerer med den hensigt at slå sig ned permanent og stifte familie i Danmark eller tage familien med fra hjemlandet. I mellem kontinuums yderpunkter findes selvsagt en lang række mere eller mindre blivende stadier af migration. Terminologien omkring forskellige former for migration kompliceres af, at det er umuligt at sige om migration er permanent selv 20 år efter en person er immigreret, da vedkommende jo i princippet kan vælge at migrere igen. Det centrale er derfor at definere en eller anden grad af blivende arbejdsmigration, som gør det meningsfuldt at studere arbejdsmigranternes integration på arbejdsmarkedet og i samfundet.

I projektet defineres gruppen af blivende migranter som personer, som på tidspunktet for undersøgelsen (marts 2015) har folkeregisteradresse i Danmark og har fået udstedt deres CPR-nummer for minimum tre år siden. Minimumsgrænsen på tre år er sammen med kriteriet om at have folkeregisteradresse i Danmark valgt ud fra et hensyn til, at man dermed på den ene side kan siges at have en længerevarende og nuværende tilknytning til Danmark, selv hvis man i mellemtiden har boet i hjemlandet eller et tredje land. Samtidig er grænsen på tre år udtryk for et praktisk hensyn til, at de blivende arbejdsmigranter med en vis sikkerhed skulle kunne huske forhold og oplevelser omkring uddannelse og beskæftigelse, som ligger umiddelbart før flytningen til Danmark. Da fokus i projektet er på de arbejdsmigranter fra Øst- og Centraleuropa, som er kommet siden udvidelserne i 2004 og 2007, blev maksimumsgrænsen for tidspunkt for udstedelse af CPR-nummer sat til 1. maj 2004 for polakker og 1. januar 2007 for rumænere. Når jeg har valgt ikke at inkludere respondenter, som er kommet inden for de seneste år, hænger det sammen med ønsket om ved koblingen med registerdata at kunne belyse migranternes integration på arbejdsmarkedet. For reelt at kunne tale om integration på arbejdsmarkedet er det nødvendigt, at respondenterne faktisk har været på det danske arbejdsmarked i en vis periode. Herved får vi mest muligt ud af koblingen mellem surveyen og registerdata. Registerdelen vil således kunne supplere surveyen med en kortlægning af re-

spondenternes ydelsesmønstre og beskæftigelsesmæssige integration på det danske arbejdsmarked over tid. Da fokus i projektet er på arbejdsmarkedsintegration er gruppen af blivende arbejdsmigranter desuden afgrænset til kun at omfatte personer, der arbejdede mindst 50 timer i løbet enten november eller december 2014. Ligeledes blev kun arbejdsmigranter mellem 20 og 60 år, der kunne anses for at være i den erhvervsaktive alder inkluderet. Som nævnt ovenfor blev gruppen sidst men ikke mindst afgrænset til kun at omfatte blivende arbejdsmigranter fra Polen og Rumænien.

Følgende udvælgelseskriterier har således ligget til grund for udvælgelsen af respondenter:

- Folkeregisteradresse i Danmark på undersøgelsestidspunktet (marts 2015)
- Udstedt CPR-nummer minimum tre år tidligere
- Udstedt CPR- nummer efter 1.maj 2004 for polakker og 1.januar 2007 for rumænere
- Minimum 50 timers beskæftigelse i løbet af november eller december måned 2014
- Mellem 20 og 60 år på undersøgelsestidspunktet
- Rumænsk eller polsk som oprindelsesland

Ud fra ovenstående udvælgelseskriterier blev nedenstående population defineret og stikprøve udtrukket. Tabellen viser desuden fordelingen af de faktiske respondenter.

Tabel 17: Fordelingen af population, stikprøve og respondenter

	Respondenter	Stikprøve	Population
Total	1.778	3.409	9.800
<i>Oprindelsesland</i>			
Polen	820	1.700	7.375
Rumænien	958	1.709	2.425
<i>Andel kvinder</i>	44	39	38
<i>Alder på undersøgelsestidspunktet</i>			
20-29 år	22	22	18
30-34 år	31	30	30
35-39 år	21	21	22
40-49 år	20	20	22
50-60 år	6	6	9
<i>Regioner</i>			
Region Nordjylland	11	11	11
Region Midtjylland	30	31	28
Region Syddanmark	23	23	24
Region Sjælland	28	27	27
Region Hovedstaden	8	9	10
<i>Opholdstid i Danmark</i>			
3-4 år	43	43	37
5-6 år	42	43	48
7-9 år	15	14	15
<i>Civilstatus</i>			
Enlig uden børn	25	33	35
Enlig med børn	3	3	3
Par uden børn	26	24	22
Par med børn	46	41	40

Udover ovenstående fordelinger kan det nævnes, at i populationen var 52 % af polakkerne mellem 30 og 39 år, og kun 13 procent var under 30 år, mens 50 % af rumænerne var mellem 30 og 39 år, og 31 % var under 30 år. Dette viser, at gruppen af blivende polske arbejdsmigranter i Danmark i gennemsnit er ældre end den tilsvarende gruppe blandt rumænerne i Danmark. Denne forskel kan i hvert fald delvist tilskrives, at polakkerne i gennemsnit har været i Danmark længere end rumænerne. Mens 32 % af de blivende polakkerne har været i Danmark tre til fire år, gør det samme sig gældende for 54 % af rumænerne. Til gengæld har 52 % af polakkerne og 35 % af rumænerne været i Danmark i 5-6 år. Endelig har 16 % af polakkerne og 12 % af rumænerne været i Danmark i 7-9 år. En væsentlig del af forklaringen på forskellene mellem polakernes og

rumænernes opholdstid i Danmark er sandsynligvis, at polakkerne blev medlem af EU i 2004, mens rumænerne først blev medlem i 2007.

7.2 Survey til en svært tilgængelig gruppe

Da vi på baggrund af tidligere undersøgelser forventede, at det ville være forbundet med en række udfordringer at gennemføre en survey blandt herboende polakker og rumænere og dermed er sværere at opnå en høj svarprocent, valgte vi pga. deres lange erfaring at benytte Danmarks Statistik til at stå for indsamlingen af data. Danmarks Statistik identificerede respondenterne blandt de udtrukne blivende arbejdsmigranter i stikprøven gennem CPR-registret, hvorved det var muligt at sende et brev med adgang til surveyen til de udtrukne polakker og rumæneres folkeregisteradresser. Da Danmarks statistik havde erfaringer med, at de ved en kombination af henvendelse pr. brev koblet med efterfølgende telefonisk opfølgning opnåede den højest mulige svarprocent blev denne metode valgt.

Tidligere studier har vist at forudgående kendskab til en undersøgelse bidrager positivt til opnåelse af høj svarprocent (Anseel et al. 2010; Feskens et al. 2007). For at sikre så høj en svarprocent som mulig tog vi derfor desuden en række initiativer for at udbrede kendskabet til undersøgelsen og styrke legitimiteten blandt de relevante grupper forud for udsendelsen af surveyen. Vi tog bl.a. kontakt til polske og rumænske foreninger og grupper i Danmark via sociale medier, ligesom vi identificerede undergrupperinger vha. nøglepersoner i henholdsvis de polske og rumænske samfund i Danmark. De blev efterfølgende kontaktet via Facebook og e-mail med en beskrivelse af projektet og surveyen, hvor det blev understreget, at projektet havde til hensigt at undersøge deres arbejdsmarkedsintegration, og at surveyen skulle sikre, at deres perspektiv blev repræsenteret. Endelig kontaktede vi flere onlinemedier dedikeret til at skrive om nyheder fra Polen og Rumænien for polakker og rumænere, der bor i Danmark. Disse medier skrev efterfølgende om surveyen på deres hjemmesider og Facebook-grupper umiddelbart forud for den første udsendelse af breve med opfordring til at deltage.

Da vi som udgangspunkt måtte forvente at relativt få af respondenterne læste, talte eller skrev dansk på et niveau, som ville sikre, at spørgsmål ikke blev misforstået, var det desuden nødvendigt at oversætte spørgeskemaet til både polsk og rumænsk (se mere om oversættelse af spørgeskemaer hos Smith 2013). Det var således muligt, for respondenterne selv at vælge, om de ville besvare spørgeskemaet på hhv. polsk og rumænsk eller dansk. Det gjaldt hvad enten spørgsmålene blev besvaret online på computeren eller i forbindelse med et telefoninterview.

Oversættelsen blev udført af et eksternt oversættelsesbureau, hvorefter jeg og en anden oversætter kontrollerede oversættelserne spørgsmål for spørgsmål ved at oversætte dem frem og tilbage. Det blev gjort for at sørge for, at betydningen af hvert enkelt spørgsmål ikke gik tabt i oversættelsen. Oversætteren

fungerede samtidig som en form for kulturel konsulent for at sikre, at spørgsmålene ikke bare var sprogligt korrekt formuleret, men også forståelige i en polsk eller rumænsk sammenhæng. Det var selvsagt vigtigst i forbindelse med spørgsmål om forhold, der gik forud for migrationen i form af uddannelse og erhvervs erfaring. På baggrund heraf traf jeg beslutningen om, at spørgsmål vedrørende migranternes uddannelse fra deres hjemland skulle svare til det rumænske og polske uddannelsessystem som udgangspunkt for at sørge for, at de adspurgte kunne finde sig selv i de mulige svar. Det betød, at skalaerne vedrørende uddannelse af indvandrere fra Polen og Rumænien på grund af de forskellige systemer ikke er helt sammenlignelig med det danske uddannelsessystem. Det drejer sig dog primært om de laveste dele af uddannelsessystemet.

I den registerbaserede del af projektet, som beskrives udførligt i andet delnotat, kobles data fra surveyen på CPR-nummer sammen med data fra både Dream-registret og e-Indkomstregistret. Dette gør det muligt at analysere forløbet, fra de kommer til Danmark, til de første gang modtager en social ydelse, og hvad der sker efterfølgende. Data fra Dream-registret vil kunne afdække ydelses- og beskæftigelsesmønstret for respondenterne, siden de kom til Danmark. Ved at vælge perioden fra 2010 og frem får vi samtidig fordelingen af oprettelsen af e-Indkomstregistret i 2008, som giver mulighed for umiddelbart at trække oplysninger om både ydelses- og beskæftigelsesmønstre. Registerdata for EU-borgernes beskæftigelse vil samtidig kunne fortælle, om der eksempelvis findes 'indgangsbrancher', hvor særligt nogle grupper af EU-borgere starter med at finde beskæftigelse. Ligesom det vil være muligt at afdække, om EU-borgerne bliver hængende i disse 'indgangsbrancher', hvorved der skabes et segmenteret arbejdsmarked (Piore 1979), eller om der er mobilitet mellem brancher over tid. Når man sammenkobler disse 'integrationsmønstre' på arbejdsmarkedet med oplysninger om respondenternes uddannelses- og erhvervsmæssige baggrund fra surveyen, giver det mulighed for en langt dybere forståelse af integrationen – eller den manglende integration - på arbejdsmarkedet for disse grupper.

7.3 Indsamlingen af surveydata

Undersøgelsens data blev indsamlet i løbet af en periode på tre uger i foråret 2015. Respondenterne modtog først et brev fra Danmarks Statistik, som indeholdt et brugernavn og en adgangskode og opfordrede dem til at besvare spørgeskemaet online. En uge senere modtog alle respondenter, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet endnu et brev med en opfordring om at besvare spørgeskemaet. Den oprindelige forventning baseret på Danmarks Statistiks tidligere erfaringer var, at meget få af de blivende arbejdsmigranter ville gå online for at besvare spørgeskemaet alene på grundlag af brevene. Imidlertid havde omkring 400 rumænere og 400 polakker allerede besvaret spørgeskemaet online ved udgangen af den første uge, hvilket svarer til omkring 23 procent. Og da Danmarks Statistik begyndte at kontakte de af respondenterne, som endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet per telefon halvanden uge efter, at de mod-

tog det første brev, havde mere end 650 rumænere, svarende til næsten 40 procent, og 590 polakker, svarende til 35 procent, allerede besvaret spørgeskemaet online. 60 procent af polakkerne og 71 procent af rumænerne i den udtrukne stikprøve havde et registreret telefonnummer, hvilket betød, at det ikke var muligt at kontakte alle via telefon. I de tilfælde hvor respondenterne ikke havde et registreret telefonnummer eller ikke svarede blev de desuden forsøgt kontaktet på deres arbejdsplads. Da indsamlingen blev afsluttet havde alle respondenter, som ikke havde besvaret spørgeskemaet modtaget to breve med opfordring om at deltage og var blevet forsøgt kontaktet mindst fire gange på telefonen. Da indsamlingen blev endeligt afsluttet havde 958 rumænere svarende til en svarprocent på 56 procent og 820 polakker svarende til en svarprocent på 48 procent besvaret spørgeskemaet. Oversættelsen og rekrutteringen af polsk- og rumænsktalende interviewere har givetvis været med til at bidrage til den relativt høje svarprocent. I hvert fald havde 74 % af polakkerne og 72 % af rumænerne valgt at svare på deres modersmål.

Ser man nærmere på, hvem der ikke har svaret på spørgeskemaet er det værd at skelne mellem personer i stikprøven, som det ikke har været muligt at komme i kontakt med og personer, som ikke har ønsket at deltage. Gør man det, viser tabel 18 neden for, at forskellene i svarprocenter for rumænere og polakker mere eller mindre udelukkende skyldes, at det har været umuligt at få kontakt til en væsentlig større andel af de polske mænd. Ser man nærmere på baggrunden for, at det ikke lykkedes Danmarks Statistik at opnå kontakt, viser det sig, at den primære forklaring på forskellen mellem polske mænd og henholdsvis rumænske mænd og kvinder og polske kvinder skal findes i det faktum, at 15-20 procentpoint færre af de polske mænd har registreret et telefonnummer. Gruppen af polske mænd er dermed underrepræsenterede blandt respondenterne. I stedet for at vægte grupperne vil der igennem notatet være en særlig opmærksomhed omkring betydningen af køn og nationalitet.

Tabel 18: Svarprocenter og frafald fordelt på køn og nationalitet

		Svarprocent	Ingen kontakt	Ønskede ikke at deltage	Andet
Mænd	Polen	40%	51%	6%	2%
	Rumænien	56%	36%	4%	4%
	Total	48%	44%	5%	3%
Kvinder	Polen	60%	31%	6%	4%
	Rumænien	55%	36%	6%	3%
	Total	58%	33%	6%	3%
Total	Polen	48%	44%	6%	3%
	Rumænien	56%	36%	5%	3%
	Total	52%	40%	5%	3%

N: 3.400 – 1.700 polakker og 1.700 rumænere

7.4 Survey – et forsøg på at indfange det, som ikke findes i officielle registre

Den overordnede hensigt med surveyen var først og fremmest at sikre, at den supplerede de tilgængelige registerdata. Det betød, at alle spørgsmål, der på nogen måde kunne besvares tilfredsstillende ved hjælp af registerdata ikke indgik i spørgeskemaet. Surveyen bestod af 63 spørgsmål og var opdelt i følgende afsnit:

1. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes uddannelsesbaggrund før kommer til Danmark, og hvorvidt de havde været i Danmark før der rent faktisk flyttede til Danmark.
2. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes erhvervs erfaring, og hvordan de vurderede deres sidste job i deres hjemland, og hvilke faktorer, der påvirkede deres beslutning om at flytte til Danmark.
3. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes sociale netværk i Danmark, *før* de flyttede hertil.
4. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes første job efter flytningen til Danmark
5. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes *nuværende* sociale netværk i Danmark.
6. afsnit: spørgsmål om arbejdsmigranternes nuværende eller seneste job i Danmark
7. afsnit: spørgsmål om sidste gang migranterne skiftede job
8. afsnit: spørgsmål om, hvor længe de forventede at blive i Danmark, og hvilke faktorer der var vigtigst i forhold til hvor længe de ville blive boende i Danmark.

8 Referencer

- Andersen, SK. & Felbo-Kolding, J. 2013, *Danske virksomheders brug af østeuropæisk arbejdskraft*. København, Københavns Universitet
- Anseel, F., Lievens, F., Schollaert, E. & Choragwicka, B. 2010, 'Response Rates in Organizational Science, 1995–2008: A Meta-analytic Review and Guidelines for survey Researchers'. *Journal of Business and Psychology*, 25, 335-349
- Arnholtz, J. & Hansen NW. 2013, 'Labour market specific institutions and the working conditions of labour migrants: The case of Polish migrant labour in the Danish labour market'. *Economic and Industrial Democracy*, 34, 401-422
- Barret, A. & Duffy, D. 2008, 'Are Ireland's Immigrants Integrating into Its Labor Market?'. *International Migration Review*, 42, 3, 597-619
- Bauere, V. Densham, P., Millar, J. & Salt, J. 2007, 'Migrants from Central and Eastern Europe: Local Geographies'. *Population Trends*, 129, 7-19.
- Borjas, GJ. 1989, 'Economic Theory and International Migration'. *International Migration Review, Special Silver Anniversary Issue*, 23, 3
- Burrell, K. 2009, *Polish Migrants to the UK in the 'New' European Union*. Aldershot, Ashgate
- Castro-Martin, T. & Cortina, C. 2015, 'Demographic Issues of Intra-European Migration: Destinations, Family and Settlement'. *European Journal of Population*, 31, 2, 109-125
- Chiswick, B. 1999, 'Are immigrants favourably self-selected?' *The American Economic Review*, 89, 2, 181-185
- Chiswick, B. & Miller, P. 2009, 'The International transferability of immigrants' human capital'. *Economics of Education Review*, 28, 2, 162-169
- Ciupijus, Z. 2011, Mobile central eastern Europeans in Britain: successful European Union citizens and disadvantaged labour migrants? *Work, Employment and Society*, 25, 3, 540-55
- Cooke, TJ. 2008, 'Migration in a family way'. *Population, Space and Place*, 14, 4, 255–265
- Docquier, F. & Rapoport, H. 2012, 'Globalization, Brain Drain and Development'. *Journal of Economic Literature*, 50, 3, 681-730
- Drinkwater, S. & Garapich, M. 2015, 'Migration Strategies of Recent Polish Migrants to England and Wales, Do They Have Any At All?' *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41, 12, 1909-1931
- Dustmann, C. & Görlach, JS. 2015, *The Economics of Temporary Migrations*. London, Centre for Research and Analysis of Migration.

- Düvell, F. & Vogel, D. 2006, 'Polish migrants: tensions between sociological typologies and state categories'. I Triandafyllidou, A. (ed.) *Contemporary polish migration in Europe. Complex patterns of movement and settlement*. Lewiston, NY, Edwin Mellen Press, 267-289
- Eade, J., Drinkwater, S. & Garapich, M. 2006, *Class and Ethnicity: polish migrant workers in London*. Swindon, Economic and Social Research Council, End of Award Report No. RES-000-22-1294
- Engbersen, G., J. van der Leun & J. de Boom 2007, 'The fragmentation of migration and crime'. I Tonry, M. & Bijleveld, C. (eds.) *Crime and justice: A review of research*. Chicago, Chicago University Press, 389-452
- Eurostat 2014, [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-ex-plained/index.php/File:Employment_rate,_age_group_15%E2%80%9364,_2004%E2%80%9314_\(%25\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-ex-plained/index.php/File:Employment_rate,_age_group_15%E2%80%9364,_2004%E2%80%9314_(%25)_YB16.png)
- EU Kommissionen 2014, *Labour Mobility within the EU*, Brussels, European Commission
- Favell, A. 2008, 'The New Face of East–West Migration in Europe'. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34, 5, 701-716
- Favell, A. & Hansen, R. 2002, 'Markets against politics: Migration, EU enlargement and the idea of Europe'. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 28, 4, 581-601
- Feskens, R., Hox, J., Lensvelt-Mulders, G. & Schmeets, H. 2007, 'Nonresponse Among Ethnic Minorities: A Multivariate Analysis'. *Journal of Official Statistics*, 23, 3, 387–408
- Font, J. & Méndez, M. 2013, 'Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations. Methodological Challenges and Research Strategies', Amsterdam, Amsterdam University Press
- Galgóczi, B., Leschke, J. & Watt, A. 2012, 'EU Labour Migration in Troubled Times', Ashgate
- Glorius, B., Grabowska-Lusinska, I. & Kuvik, A. 2013, 'Introduction'. I Glorius, B., Grabowska-Lusinska, I. & Kuvik, Aimee (eds.) *Mobility in transition: migration patterns after EU enlargement*, Amsterdam, Amsterdam University Press
- Hagan, JM. 1998, 'Social Networks, Gender, and Immigrant Incorporation: Resources and Constraints'. *American Sociological Review*, 63, 1, 55-67
- Hollifield, JF. 2000, 'The Politics of International Migration: how can we "bring the state back in?"'. I Brettell, CB. & Hollifield, JF. (eds.) *Migration Theory: Talking across disciplines*, New York & London, Routledge

Ilsøe, A. & Felbo-Kolding, J. 2014, 'Samarbejde om arbejdstid og uddannelse – veje til rekruttering og fastholdelse i dansk detailhandel'. København, Københavns Universitet

Kogan, I. 2006, 'Labor Markets and Economic Incorporation among Recent Immigrants in Europe'. *Social Forces* 85, 2, 697-721

Lindstrom, D. 1996, 'Economic opportunity in Mexico and return migration from the United States'. *Demography* 33, 3, 357-374

Massey, D. Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J.E. 1993, 'Theories of International Migration: A Review and Appraisal'. *Population and Development Review*, 19, 3, 431-466

OECD 2015, *Education at a glance: OECD Indicators*. Paris, OECD Publishing

Piore, M.J. 1979, *Bids of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge, Cambridge University Press

Robst, J. 2007, 'Education and job match: The relatedness of college major and work'. *Economics of Education Review*, 26, 4, 397-407

Smith, T.W. 2013, 'An evaluation of Spanish questions on the 2006 and 2008 US General Social Surveys'. I Font, J. & Méndez, M. (eds.) *Surveying Ethnic Minorities and Immigrant Populations – Methodological Challenges and Research Strategies*, Amsterdam, Amsterdam University Press

Trevena, P. 2013, 'Why do highly educated migrants go for low-skilled jobs? A case study of Polish graduates living in London'. I Glorius, B. Grabowska-Lusinska, I. & Kuvik, Aimee (eds.) *Mobility in transition: migration patterns after EU enlargement*, Amsterdam, Amsterdam University Press